

บทที่ 6

บทบาทและคุณค่าของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน

การศึกษาบทบาท และคุณค่าของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน ผู้วิจัยวิเคราะห์จากข้อมูลภาคสนาม และวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยมในการวิเคราะห์ เน้นถึงบทบาท และคุณค่าของงานปอยหลวงต่อสังคม วัฒนธรรม จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าโครงสร้างของงานปอยหลวงประกอบด้วย ศาสนา วัด และชุมชน ศาสนาเป็นความเชื่อสูงสุด และเป็นสำนึกร่วมของคณะศรัทธาชาวบ้านในชุมชน ท้องถิ่น วัดมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของสถาบันศาสนา และชุมชนมีครอบครัว เป็นผู้ทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของสถาบันครอบครัว ความสัมพันธ์ของโครงสร้างทำให้เกิด พิธีกรรม ภูมิปัญญา และสังคม เป็นความสัมพันธ์ของสถาบันสังคมทั้งสถาบันศาสนา ครอบครัว และการศึกษา จากการวิเคราะห์งานปอยหลวงมีบทบาท และคุณค่าต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัด เชียงใหม่ และลำพูน ดังนี้

บทบาทของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ที่กำหนดไว้ หรือพฤติกรรมที่สังคมกำหนดและ คาดหมายให้บุคคลกระทำ ซึ่งงานปอยหลวงมีบทบาทต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่และ ลำพูน ในด้านต่าง ๆ ประกอบด้วย บทบาทด้านการทำนุบำรุงพุทธศาสนา บทบาทด้านความเชื่อ บทบาทด้านการสืบทอดภูมิปัญญา บทบาทด้านความสามัคคีของชุมชน บทบาทด้าน ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ บทบาทด้านความกตัญญูต่อบรรพชน บทบาทด้านความสัมพันธ์ ของ “หัววัด” และบทบาทด้านการขัดเกลาสังคม ดังรายละเอียด ดังนี้

1. บทบาทด้านการทำนุบำรุงพุทธศาสนา องค์ประกอบของพุทธศาสนาประกอบด้วย 1) พระพุทธเจ้า 2) พระธรรม 3) พระสงฆ์ 4) พุทธศาสนิกชน 5) ศาสนสถาน 6) ศาสนพิธี ซึ่งในงานปอยหลวงมีองค์ประกอบครบทุกข้อ คณะศรัทธาชาวบ้านในจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน ส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก ในแต่ละชุมชนมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นศูนย์กลางในการ ดำเนินกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมของชุมชน อีกทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชาวบ้าน

คณะศรัทธาจึงมีหน้าที่ที่สำคัญในการทำนุบำรุงวัดในชุมชนของตน เป็นการทำนุบำรุงพุทธศาสนา อันถือว่าเป็นศาสนาประจำชาติ และเป็นการแสดงความเคารพสักการะแด่พระรัตนตรัย ดังคำกล่าวที่ว่า “หน้าที่ของชาวพุทธที่ดี คือ มีหน้าที่ในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงสืบไป โดยการปกป้องคุ้มครองพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ และพุทธวัฒนธรรม ซึ่งหมายถึง ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา วัด โบสถ์ เจดีย์ พระพุทธรูป ตลอดจนวัตถุอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนา รวมทั้งการเข้าร่วมพิธีกรรมทางพุทธศาสนา” (วิทย์ วิศุทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2555: 110 – 114) ดังนั้น ในวิถีชีวิตของคณะศรัทธาจังหวัดเชียงใหม่และลำพูน จึงได้ร่วมกันทำบุญก่อสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุของวัดในชุมชนซึ่งเป็นหน้าที่ของสถาบันครอบครัวในการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดีสู่สมาชิกของครอบครัว และเมื่อการก่อสร้างเสร็จก็มีการทำบุญฉลองหรือปอยหลวง ในส่วนนี้เป็นหน้าที่ของสถาบันศาสนา คือ วัด และพระสงฆ์ ในการเป็นสื่อกลางในการทำหน้าที่ให้สมาชิกในสังคมให้ปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณี จึงประกอบศาสนพิธีที่ทำให้คณะศรัทธาได้มาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ทั้งเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของชาวพุทธที่ดี และธำรงรักษาทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา งานปอยหลวงจึงเป็นสื่อให้คณะศรัทธาชาวบ้านมาร่วมกันทำบุญถวายทาน

งานปอยหลวงทำให้การทำนุบำรุงพุทธศาสนามีความสมบูรณ์และเป็นรูปธรรม กล่าวคือ ในระหว่างการจัดงานปอยหลวงมีการประกอบพิธีทางศาสนาที่ช่วยจรรโลงให้พระพุทธศาสนายังคงมีความสำคัญและมีบทบาทหลักในสังคมวัฒนธรรมล้านนาในปัจจุบัน พิธีกรรมทางศาสนาในงานปอยประกอบด้วย พิธีอบรมสมโภชพระเจ้า และพิธีเวนทาน ซึ่งก่อนการประกอบพิธีอบรมสมโภชพระเจ้านั้น ต้องมีการกล่าวโอกาสฐานัน 5 โครหาก่อน เป็นการท่องสวดเป็นทำนองที่ไพเราะ และการสวดมนต์ฉัน ซึ่งมีการนำเอาพระสูตร พระคาถาต่าง ๆ ในพระไตรปิฎกมาขับเป็นทำนอง ซึ่งมีปรากฏในจารึกตั้งแต่สมัยพระเจ้ากาวิละ การสวดมนต์ฉันมีวัตถุประสงค์เพื่อการกล่าวสรรเสริญพระรัตนตรัย เป็นการป้องกันสิ่งชั่วร้าย ช่วยสร้างกำลังใจแก่ผู้มาร่วมในพิธี สำหรับพระสงฆ์เป็นการทบทวนบทสวดไม่ให้ลืมน อีกทั้งพิธีเวนทานซึ่งเป็นการประกอบพิธีเพื่อมอบเสนาสนะไว้กับพระพุทธศาสนา ทั้งขั้นตอนการสวด และการประกอบพิธีเวนทาน เป็นการโน้มน้าวใจคณะศรัทธาให้ได้เข้าร่วมทำบุญในงานปอยหลวง โดยมีพิธีกรรมทางศาสนาเป็นสื่อกลาง ซึ่งเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป

บทบาทของงานปอยหลวงในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนายังปรากฏอย่างชัดเจนในการแสดงพระธรรมเทศนาในพิธีอบรมสมโภช เนื่องจาก การแสดงพระธรรมเทศนาเป็นทั้งการบรรยายธรรม และบรรยายอานิสงส์การทำบุญแล้ว ยังได้กล่าวถึงคุณของพระพุทธเจ้า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยเฉพาะธรรมธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ซึ่งเป็นพระธรรมเทศนาถ้อยคำแรก

ที่พระพุทธองค์ได้แสดงต่อปัญจวัคคีย์ มีเนื้อหาที่เป็นแนวทางในการตรัสรู้ธรรม การได้ร่วมฟัง การแสดงพระธรรมเทศนาในงานปอยหลวง ทำให้คณะศรัทธาได้รับการเผยแผ่ความรู้ไปปรับใช้ในวิถีชีวิต โดยการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธองค์ การร่วมพิธีกรรมสมโภชในงานปอยหลวงทำให้คณะศรัทธาชาวบ้านเกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งชักนำให้ได้มาร่วมทำบุญ จึงเป็นการร่วมสืบต่อทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ภาพที่ 6.1 ป้ายเชิญชวนร่วมงานปอยหลวงวัดป่าตัน ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: นรินทร์ ภักดี, (24 กุมภาพันธ์ 2555)

2. บทบาทด้านความเชื่อ

งานปอยหลวงสามารถแสดงให้เห็นถึงความเชื่อด้านต่าง ๆ ของชุมชนที่ปรากฏได้น่าสนใจ ให้คณะศรัทธาชาวบ้านมีความปรารถนาในการทำบุญถวายทาน ประกอบด้วยความเชื่อทางพุทธศาสนา คือ การมีความเชื่อความศรัทธาในพระรัตนตรัย และความปรารถนาที่อยากจะถึงพระนิพพาน ความเชื่อในเรื่องภพหน้า ความปรารถนาที่จะมีอายุยืนยาว และการมีความสุขในชีวิต ความเชื่อและอานิสงส์ในการถวายทาน และความเชื่อเรื่องพระอุปคุต

คณะศรัทธาชาวบ้านจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับวัด ด้วยความเคารพในพระแก้วทั้งสาม เมื่อเวลาไปทำบุญที่วัดก็นำดอกไม้ธูปเทียนใส่ขันแก้วทั้งสาม (ขันสามเหลี่ยม) เพื่อแบ่งถวายแด่พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เวลาไหว้พระสวดมนต์เป็นการแสดงถึงคุณของพระแก้วทั้งสาม ดังนั้น อุคมคติแก้วทั้งสามประการจึงผูกพันกับวิถีชีวิตของคณะศรัทธาดังคำเวณทานวิหารที่คณะศรัทธาได้ถวายทานแด่พระรัตนตรัย เพื่อถวายทานไว้ภพหน้า และการเข้าถึง

พระนิพนธ์ กล่าวว่า “...บัดนี้ศรัทธาทั้งหลาย ได้ยกยอถวาย ยังวัตถุทาน ดังหลายน้อยมาก หากถึง พระแก้วเจ้าสามประการ แล้วจึงจักเป็นปัจจัยแก่ชาตินี้ และชาติหน้า คือ เมืองคน และเมืองฟ้า มีนิพพานเป็นยอด อย่างกลาตอย่างกลาแต่ดีหลี อันได้มาฉลองวิหารในวันนี้แล้ว...” (ทวิ เชื้อนแก้ว, 2524: 75 - 76)

งานปอยหลวงมีพิธีกรรมที่เป็นศาสนพิธีซึ่งมีรากฐานมาจากความเชื่อหลายประการ ดังรายละเอียดในบทที่ 5 ซึ่งการจัดงานปอยหลวงได้แสดงออกด้านความเชื่อของคณะศรัทธา ในเรื่องความปรารถนาที่อยากจะมีชีวิตที่ดี และมีความสุขในภพหน้า ดังปายเชิญชวนร่วมทำบุญ ของวัดบ้านท้อ ตำบลป่าตัน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้พิมพ์คำพูดภาษาล้านนาว่า “*กิ่นตาน ทยาดน้ำ ทำบุญหลวงหลาย จักได้สบาย เกิดสุขปายหน้า*”¹ หมายความว่า การได้ร่วมทำบุญ ในงานปอยหลวง ถือว่าเป็นการทำบุญครั้งยิ่งใหญ่ของชีวิต จะทำให้ช่วงเวลาที่ตนเองยังมีชีวิตอยู่ มีความสุขสบาย ไม่ลำบาก ถ้าหากเกิดเหตุให้เสียชีวิตไปเมื่อได้เกิดในภพหน้าก็จะมีแต่ความสุข ความสบาย ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “*กิ่นตานทยาดน้ำ*” หมายถึง การได้ทำบุญสะสมไว้ในภพนี้ และจักได้เสวยบุญในภพหน้า เพราะเชื่อว่าการ “กิ่นตาน” คือ การทำบุญ และ “การทยาดน้ำ”² เป็นการสะสมบุญ ไว้ในภพหน้า

การแสดงออกทางด้านความเชื่อในงานปอยหลวงอีกประการหนึ่งคือความปรารถนาที่จะมีอายุยืนยาว ได้อยู่ได้ถวายทานสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุที่เรียกว่า “*ได้อู่กิ่นอยู่ตาน*” หมายถึง การได้มีอายุยืนยาวแล้วได้อุ่ร่วมทำบุญถวายทานตลอดชีวิต ดังที่ปฐจารย์ซึ่งทำหน้าที่พิธีกรในพิธี อบรมสมโภช และพิธีเวียนทานในงานปอยหลวงได้เรียกงานปอยหลวงว่าเป็นงาน “*กิ่นใหญ่ ตานหลวง*” ซึ่งหมายถึง การได้ทำบุญทำกุศลครั้งใหญ่ของชีวิต เนื่องจากว่าที่วัดจะได้จัดงานปอยหลวง ซึ่ง เป็นการก่อสร้างเสนาสนะขนาดใหญ่ต้องใช้ทุนทรัพย์ในการก่อสร้างสูง และใช้เวลานานหลายปี เมื่อการก่อสร้างเสร็จการจัดงานปอยหลวงจึงเป็นการเฉลิมฉลองครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดของชุมชน ทำให้ คณะศรัทธาชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะได้ “*บุญใหญ่บุญหลวง*” ดังนั้น ความปรารถนาที่จะให้อายุยืน ก็เพื่อให้ตนเองได้อุ่ร่วมทำบุญทำกุศล ได้สะสมบุญไว้ภพหน้า ซึ่งเป็นสิ่งที่คณะศรัทธาชาวบ้าน ได้ถือปฏิบัติจนเป็นธรรมเนียมประเพณีมาจนถึงปัจจุบัน

ในท้องถิ่นล้านนาคณะศรัทธามีความเชื่อในอานิสงส์จากการถวายทานเสนาสนะต่าง ๆ โดยเชื่อว่า ตนเองและครอบครัวจะได้รับความสุข ทำให้ชีวิตมีความสุขสะดวกสบายในภพหน้า และ เมื่อได้มาร่วมในพิธีการถวายทานยังทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และมีความสุข ทำให้คณะศรัทธา ยังคงดำรงความเชื่อนี้ในการทำบุญถวายทานซึ่งได้สืบทอดต่อ ๆ กันมา ดังที่ พระครูวิมลญาณประยุต

¹ ภาษาน้ำ = ภาษาน้ำ

² การกรวดน้ำ

(สัมภาษณ์, 22 ตุลาคม 2555) กล่าวว่า “คณะศรัทธาประชาชนเมื่อได้ร่วมกันทำบุญถวายทาน ก่อสร้างพระวิหารนั้น ต่างมีความเชื่อว่าวิหารมีความร่มเย็น และแข็งแรง ถ้าเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ตนเองต้องเสียชีวิตไปก็จะได้ไปอยู่ในที่ที่สงบสุข และร่วมเย็นเหมือนอยู่ในวิหารที่ตนเองได้ร่วม ก่อสร้างถวาย อีกทั้งวิหารยังมีกำแพงแก้วที่เป็นเสมือนเกราะป้องกันภพภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง และครอบครัว”

บทบาทในการแสดงออกด้านความเชื่อดั้งเดิมในงานปอยหลวง ทั้งความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ซึ่งเป็นความเชื่อในท้องถิ่นที่ยังคงมีบทบาทสำคัญในปัจจุบัน คือ ความเชื่อในอำนาจของพระอุปคุต และท้าวจตุโลกบาล คณะศรัทธาชาวบ้านต่างมีความเชื่อว่า พระอุปคุตมีฤทธิ์สามารถป้องกันการรบกวนงานเฉลิมฉลองมหาเจดีย์ 84,000 องค์ ในรัชสมัยของ พระเจ้าอโศกมหาราชได้ และความเชื่อในการดูแลพิทักษ์สิ่งสำคัญของท้าวจตุโลกบาล รวมทั้งองค์อินทร์ และแม่พระธรณี จากการวิเคราะห์พบว่า ในปัจจุบันงานปอยหลวงวัดต่าง ๆ ทั้งจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน ต้องทำพิธีแห่อาราธนาพระอุปคุต ณ ทำน้ำไถลั่ววัด เพื่ออาราธนามาปกป้องรักษางาน และ ทำพิธีขึ้นท้าวทั้งสี่ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สำคัญที่ต้องจัดขึ้นก่อนการจัดงานปอยหลวง โดยมีความเชื่อว่าจะ ทำให้ระหว่างการจัดงานเกิดความสงบเรียบร้อย ไม่มีภัยอันตรายใดใดมารบกวนการจัดงานปอยหลวง ของวัด และการได้ร่วมทำบุญของคณะศรัทธาชาวบ้าน

3. บทบาทด้านการสืบทอดภูมิปัญญา งานปอยหลวงมีองค์ประกอบด้านภูมิปัญญาเป็น องค์ประกอบที่สำคัญ มีภูมิปัญญาที่สั่งสม และสืบทอดต่อ ๆ กันมาหลายด้าน คือ ภูมิปัญญาการทำตุ่ง เพื่อถวายทานในงานปอยหลวง ภูมิปัญญาการทำต้นครัวทานของคณะศรัทธาชาวบ้าน การเตรียม เครื่องสักการบูชาในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า ภูมิปัญญาในการทำเครื่องดนตรีรวมทั้งการแห่ บรรเลง ภูมิปัญญาการฟ้อน และศิลปะการแสดงต่าง ๆ ในการจัดงานปอยหลวงต้องจัดทำ และ ตระเตรียมจากภูมิปัญญาที่ได้รับการสั่งสมมา งานปอยหลวงจึงมีบทบาทในการช่วยสืบสาน และ สืบทอดภูมิปัญญาล้านนาให้คงอยู่กับท้องถิ่นต่อไป

การจัดงานปอยหลวงเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองเสนาสนะถาวรวัตถุของวัด จากการ วิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน มีการจัดงานปอยหลวงสลับกันไป ใน แต่ละวัดในกลุ่มตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยเฉพาะช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เมษายน บางตำบลก็ มีวัดหลายวัดได้จัดงานปอยหลวงในวันและเวลาเดียวกัน ทำให้ห้วงวัดต้องไปร่วมงานปอยหลวงถึง 3 - 5 แห่ง แสดงให้เห็นว่ามีการจัดงานปอยหลวงในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูนอยู่ตลอด ซึ่ง การจัดงานปอยหลวงแต่ละครั้งนั้น คณะศรัทธาแต่ละวัดต้องทานตุ่งตามจำนวนสมาชิกในบ้าน ก่อนการจัดงาน 2 - 3 สัปดาห์ ดังนั้นเมื่อมีการจัดงานปอยหลวงชาวบ้านที่มีอาชีพทำตุ่งก็สามารถ

ขายได้จำนวนมาก เป็นการส่งเสริมอาชีพการทำตุ๋นอีกด้านหนึ่ง ตราบใดที่ยังมีการจัดงานปอยหลวง ผู้ที่มีอาชีพทำตุ๋นก็จะมียาน มีรายได้จากการจำหน่ายตุ๋น และได้สืบทอดภูมิปัญญาการทำตุ๋น เพื่อถวายทานในงานปอยหลวงไปจนถึงรุ่นลูกหลาน อีกทั้งยังเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา อีกทางหนึ่งด้วย

การประดิษฐ์เครื่องสักการบูชา เพื่อใช้ในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า เป็นสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นต้องเตรียมให้ครบตามองค์ประกอบในศาสนพิธีของล้านนา ดังนั้น ต้องทำด้วยความประณีตสวยงาม เพื่อเป็นการสักการบูชาพระรัตนตรัย ดังที่ มณี พยอมยงค์ และสิริรัตน์ อาสนะ (2538: 4) กล่าวว่า

“พุทธศาสนิกชนในสมัยต่าง ๆ มีความคิดว่า หากได้ทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ ขึ้นแล้วนำไปสักการบูชาพระรัตนตรัย จะเกิดบุญเกิดกุศลแก่ตนให้มีความสุข ความเจริญ และมีความเชื่อต่อไปอีกว่า หากตนได้สิ้นชีวิต ดวงจิตอันประกอบด้วย กุศลผลบุญ จะเกิดกุศลให้ไปเกิดในสุคติ ถ้าเป็นมนุษย์ก็จะไปเกิดในตระกูลที่ดี มั่งคั่งด้วยข้าวของเงินทอง จะมีความสุขตามที่ตนต้องการ หากเป็นบนสวรรค์ ก็จะได้เกิดในวิมานอันเต็มไปด้วยทิพย์สมบัติ จะได้เป็นเทพบุตร เทพธิดา เสวยสุขเป็นเวลานาน และหากได้นำสิ่งหนึ่งสิ่งใดไปถวายเป็นเครื่องสักการบูชา ก็จะช่วยให้ประสบโชคดี ทำมาค้าขายประสบผลสำเร็จมีความสุขเจริญรุ่งเรือง”

การได้ถวายเครื่องสักการบูชาในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า ดังกล่าว นอกจากเป็นความเชื่อในอาณิสสจากการถวายทานให้ชีวิตมีความสุขแล้วก็ยังเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาการทำเครื่องสักการบูชา ซึ่งต้องประดิษฐ์ออกมาให้สวยงาม และเหมาะสม เครื่องสักการบูชาในพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า ประกอบด้วย หมากดุ่ม หมากเบ็ง ดันดอก ดันเทียน ดันผึ้ง และจันทรู (ดังรายละเอียดในบทที่ 5) เครื่องสักการบูชาเหล่านี้ผู้ทำต้องใช้ภูมิปัญญาที่สั่งสมมาจนสามารถทำได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และสวยงาม

ในงานปอยหลวงมีเครื่องสักการบูชาที่คณะศรัทธาชาวบ้านแต่ละหลังคาเรือนได้ทำขึ้นเพื่อใส่ข้าวของเครื่องครัวทาน คือ ดันครัวทาน (ดังรายละเอียดในบทที่ 5) ซึ่งคณะศรัทธาชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ทำขึ้นเองจากการช่วยเหลือกันในหมู่เครือญาติผู้ชาย การทำดันครัวทานส่วนมากทำจากวัสดุธรรมชาติ โดยต้องทำให้โครงสร้างมีความแข็งแรง เพื่อให้สามารถรับน้ำหนักของเครื่องครัวทานได้ เมื่อแห่ไปถวายวัดสามารถหามได้สะดวกไม่หนักจนเกินไป เพราะคณะศรัทธาบางกลุ่มมีบ้านอยู่ห่างไกลจากวัดมากกว่า 1 กิโลเมตร ส่วนกลุ่มเครือญาติผู้หญิงมีหน้าที่ช่วยเหลือกันประดิษฐ์ดอกไม้จากกระดาษ หรือวัสดุอื่น ๆ เพื่อใช้ประดับตกแต่งดันครัวทาน ซึ่งการทำ

ต้นครัวทานสามารถทำได้หลายรูปแบบตามความพึงพอใจของคณะศรัทธา (ดังรายละเอียดในบทที่ 5) ดังนั้น งานปอยหลวงจึงมีบทบาทในการสืบทอดภูมิปัญญาการทำต้นครัวทานของคณะศรัทธาชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน เมื่อถึงวันจัดงานปอยหลวงคณะศรัทธาก็นำต้นครัวทานไปถวาย ภูมิปัญญานี้จึงมีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ภูมิปัญญาที่มีความสำคัญในงานปอยหลวง คือ ภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดง ประกอบด้วย วงตั้งโนง การฟ้อนเล็บ ข่างซอ ลีเก รวมทั้งวงกลองต่าง ๆ ในงานปอยหลวง ศิลปะการแสดงเหล่านี้ล้วนมีบทบาทสำคัญ คือ มีหน้าที่ทำให้ในงานปอยหลวงมีความสนุกสนาน ครึกครื้น และเป็นสัญลักษณ์ของงานปอยหลวง กล่าวคือ เมื่อมีงานปอยหลวงก็ต้องมีการแห่ และการแสดงมหรสพต่าง ๆ ให้คณะศรัทธาชาวบ้านได้ชม โดยเฉพาะวงตั้งโนง ซึ่งมีบทบาทในการแห่ในงานปอยหลวงตั้งแต่การเตรียมงาน โดยเฉพาะการแห่เพื่อประกอบการฝึกหัดฟ้อนเล็บ ที่วัดจึงมีเสียงตั้งโนงดังทุกคืนก่อนการจัดงานปอยหลวงนานร่วมเดือน ซึ่งเป็นทั้งการประชาสัมพันธ์ และเป็นสัญลักษณ์ว่าว่วจะมีงานปอยหลวง (คำรงค์ ชัยเพ็ชร, สัมภาษณ์, 30 มีนาคม 2555)

วงตั้งโนง การฟ้อนเล็บ และศิลปะการแสดงอื่นๆ ต่างต้องใช้ภูมิปัญญาของพ่อครูแม่ครูที่ได้ถ่ายทอดสืบทอดกันมา เนื่องจากวงตั้งโนงมีเครื่องดนตรีที่สำคัญต้องทำขึ้นเอง คือ กลองแวง กลองตะหลดปด รวมทั้ง แนน้อย และแนหลวง การที่จะทำกลองแวงได้ต้องมีการเกี่ยวกลึงต้นไม้เกือบทั้งต้นให้เป็นหุ่นกลอง แล้วต้องนำหนังวัวมาตัดให้มีขนาดที่พอดีสำหรับหุ้มหน้ากลอง และต้องเตรียมจำกลองอย่างพิถีพิถันสำหรับติดหน้ากลองก่อนการตีเพื่อเทียบเสียง กระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนต้องใช้ภูมิปัญญาที่สั่งสมของพ่อครูซึ่งเป็นส่สำคัญในการควบคุมดูแลทั้งหมด การที่จะได้กลองแวงที่มีเสียงดีสำหรับการแห่บรรเลงต้องมีกระบวนการทางภูมิปัญญาที่มีการศึกษาเรียนรู้ และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เมื่อครั้งนำมาประสมวงต้องฝึกหัดการแห่บรรเลงจนเกิดความชำนาญ แล้วจึงนำมาแห่ในงานปอยหลวง งานปอยหลวงจึงอยู่คู่กับวงตั้งโนง ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

การฟ้อนเล็บ เป็นการแสดงการรำรำที่อ่อนช้อยงดงาม เป็นศิลปะการแสดงที่เกิดจากการถ่ายทอด และสั่งสมภูมิปัญญา ข่างฟ้อนได้แสดงการฟ้อนอยู่เคียงคู่กับวงตั้งโนง และงานปอยหลวงตลอดมา ดังที่ สุรพล วิรุฬักษ์ (2547: 285) กล่าวว่า

“...ความงดงามของท่วงท่าที่ฉายออกมาตามความรู้สึจากภายใน เป็นเสมือนการแสดงออกด้วยปัจเจกลีลาของผู้รำรำ โดยมีได้คำนึงถึงแบบแผน และความพร้อมเพรียง หากต้องอยู่ภายใต้จังหวะของดนตรีที่เป็นกรอบ ในการฉายท่าทางด้วยท่วงทำนองเดียวกัน เสียงกลองแวงที่ผสมผสานกับฆ้องอู๋

³ ผู้ทรงภูมิปัญญาที่ทำหน้าเป็นหัวหน้าในการควบคุมดูแลการทำกลองทั้งหมด

ห้องโถง และตลาดสด ซึ่งมีสว่า กำกับจังหวะที่สัมพันธ์กับการก้าวอย่าง
และย่อตัวของเหล่าช่างฟ้อน หรือ “ฟ้อนเมือง” มีความเป็นนาฏยะลักษณะ
แบบฟ้อนพื้นเมืองโดยแท้...”

ภาพที่ 6.2 ช่างฟ้อนเล็บกำลังฟ้อนแสดงความสามารถในงานปอยหลวงวัดหนองช้างค้ำ
ตำบลหนองช้างค้ำ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
ที่มา: นิรันดร์ ภัคดี, (6 กุมภาพันธ์ 2554)

การฟ้อนในงานปอยหลวงเป็นงานทำบุญทำกุศลครั้งยิ่งใหญ่ของชีวิต ช่างฟ้อนมีโอกาส
ได้แสดงลีลารำรำการฟ้อนด้วยจิตศรัทธา เพื่อน้อมถวายเป็นพุทธบูชา การฟ้อนประกอบวงตั้งโนง
เพื่อนำขบวนแห่ต้นคร้าวทาน และการต้อนรับขบวนหัววัด ล้วนเกิดจากความปิติยินดีของช่างฟ้อน
เมื่อรวมกับเสียงดนตรีที่มีลีลาเนิบนาบจากวงตั้งโนงได้สร้างความสุข และความอิ่มเอมใจไปถึง
จิตวิญญาณ สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นล้วนเป็นสิ่งที่ช่างฟ้อน และนักดนตรีวงตั้งโนง ได้เรียนรู้ และ
สืบทอดภูมิปัญญาของท้องถิ่นตนเอง และยังคงร่วมกันจรรโลงรักษากันไป จากการวิเคราะห์
พบว่า มีกลุ่มช่างฟ้อนที่เป็นเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา มีความสามารถฟ้อนได้อย่างงดงาม
เป็นที่ชื่นชมยินดีแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมทำบุญในงานปอยหลวง อีกทั้งวงตั้งโนงก็เป็นกลุ่มนักดนตรีที่อยู่ใน
วัยเด็กถึงวัยรุ่น ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นเมล็ดพันธุ์ใหม่ของศิลปะการแสดงของล้านนาในอนาคต ดังสำนวน
ล้านนาที่ว่า “หน่อดี จ้าววังม” งานปอยหลวงจึงเป็นพื้นที่เวทีใหญ่ให้กลุ่มนักดนตรีที่ได้รับการสืบทอด

⁴ จ้าว หมายถึง ต้นอ่อนของต้นมะพร้าวที่เริ่มงอกอยู่ในลูกมะพร้าว

ทางภูมิปัญญาได้มีโอกาสดังกล่าวความสามารถ ซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงแค่การแสดงออกเพื่อความบันเทิง ที่ให้เพียงความสนุกสนานเท่านั้น แต่เป็นการสำแดงตนทางภูมิปัญญาด้านนาที่ได้สั่งสม และ สืบทอดต่อ ๆ กันมา และยังเป็นการแสดงถึงนัยของความเชื่อ ความศรัทธา เป็นศิลปะการแสดง ที่เป็นพุทธบูชา และเป็นแหล่งสั่งสมภูมิปัญญาของล้านนาให้คงอยู่กับสังคมวัฒนธรรมจังหวัด เชียงใหม่ และลำพูนต่อไป

4. บทบาทด้านการสร้างความสามัคคีของชุมชน โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน ที่สำคัญแต่เดิม คือ “บ-ว-ร” ซึ่งหมายถึง บ้าน วัด และโรงเรียน โดยหน่วยของชุมชนนี้ต่างมี ปฏิสัมพันธ์กันอยู่เสมอ “บ้าน” เป็นตัวแทนของ “ครอบครัว” ซึ่งเป็นหน่วยทางสังคมที่เล็กที่สุด ของชุมชน แต่มีความสำคัญต่อระบบสังคมมาก สมาชิกในครอบครัวจำเป็นต้องได้รับการศึกษา เรียนรู้ใน “โรงเรียน” และได้ศึกษาเรียนรู้วิถีพุทธ ศาสนพิธี ประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนา จาก “วัด” และ “วัด” ได้แสดงความเป็นศูนย์กลางที่เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของพี่น้อง ประชาชน เนื่องจากคณะศรัทธาชาวบ้านในท้องถิ่นนับถือศาสนาพุทธ และมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวกับ พุทธศาสนาเป็นหลัก

ระหว่างการจัดงานปอยหลวง “บ้าน” ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลัก หมู่บ้าน หรือชุมชน เป็นองค์รวมของสถาบันครอบครัวในโครงสร้างสังคมของชุมชนนั้น ๆ แต่ละครอบครัวมีวิถีชีวิต ที่มีความผูกพันกันในชุมชน รวมทั้งการมีความสัมพันธ์กับ “วัด” ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของ ชุมชน ในระหว่างการจัดงานปอยหลวงแต่ละหลังคาเรือนมีหน้าที่ในการจัดเตรียมทำคันครัวทาน เพื่อให้ถวายทานในวันแห่คันครัวทาน นอกจากนั้นต้องมีการพัฒนาปรับปรุงบ้านเรือนให้สะอาด เรียบร้อยสำหรับต้อนรับญาติพี่น้องห่างไกลที่จะมาร่วมงาน สำหรับหน้าที่ต่อชุมชนในภาพรวม คือ การทำหน้าที่ในการพัฒนาวัด ทุก ๆ บ้านต้องแสดงความมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการจัดเตรียม สถานที่ภายในวัด ซึ่งมีพื้นที่กว้างขวาง รวมทั้งการพัฒนาซ่อมแซมถนนสาธารณะทุกเส้นทางที่ เป็นเส้นทางเดินทางเข้าสู่วัดให้สะอาดเรียบร้อย เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คณะศรัทธาที่จะมา ร่วมงานปอยหลวง

ระหว่างงานปอยหลวง “วัด” มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์รวมจิตใจ และเป็น ศูนย์กลางของความเชื่อความศรัทธาของคณะศรัทธาชาวบ้าน ช่วงการเตรียมการนั้นเจ้าอาวาส และพระเถระต้องดำเนินการขออนุญาตจัดงานปอยหลวงเป็นลำดับแรก เมื่อได้รับการอนุญาตแล้ว จึงดำเนินการประชุมคณะกรรมการวัดเพื่อกำหนดวันจัดงาน ต่อจากนั้นจึงดำเนินการจัดพิมพ์ ใบฎีกาแผ่กุศลเพื่อนำส่งไปยังหัววัดที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์กัน และในระหว่างนั้นฝ่ายพระเถระ และผู้ทรงภูมิปัญญาทางศาสนพิธี เช่น ปู่จารย์ จัดเตรียมเครื่องสักการบูชาสำหรับพิธีบวงสรวง

(ถ้ามี) รวมทั้งพิธีสืบชะตาในระหว่างพิธีเวนทาน และป่าวประกาศให้คณะศรัทธาชาวบ้าน มาช่วยเหลือกันในการจัดเตรียมสถานที่ทั้งหมดของวัดให้พร้อมก่อนการจัดงาน

สำหรับ “โรงเรียน” มีหน้าที่ในการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของวัด ส่วนใหญ่ มีหน้าที่ในการเตรียมการฝึกซ้อมศิลปะการแสดงพื้นบ้านเพื่อร่วมแสดงในงานปอยหลวง โดยการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชนเป็นผู้สอน ส่วนหน้าที่ของคุณครูท่านอื่น ๆ ส่วนใหญ่มีหน้าที่ร่วมกับการกรรมกรวัดในการดำเนินการจัดงานปอยหลวงให้เรียบร้อย เนื่องจากการจัดงานปอยหลวงเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชุมชน จึงมีความต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่าย จากการศึกษาพบว่าชุมชนหลายแห่งยังคงมีความสัมพันธ์แบบ “บ-ว-ร” เช่น วัดป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ ในพิธีการแห่อาหารนาพระอุปคุต ดังภาพที่ 5.3 หน้า 107 คณะศรัทธาชาวบ้านมาร่วมตัวกัน อย่างพร้อมเพรียงที่วัดเพื่อร่วมขบวนแห่ เมื่อถึงเวลาเคลื่อนขบวนทางโรงเรียนวัดป่าแดดได้นำ วงกลองสะบัดชัยมาเฝ้าหน้าขบวน เป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ของ “บ-ว-ร” เพื่อเตรียมการ สำหรับงานปอยหลวง แต่ในขณะที่บางชุมชนขาดองค์ประกอบของ “โรงเรียน” เนื่องจากจำนวน นักเรียนมีน้อยจึงต้องมีการยุบโรงเรียนเพื่อไปรวมกับโรงเรียนที่มีความพร้อมในการจัดการศึกษา มากกว่า องค์รวมของการจัดงานจึงมีเฉพาะ “วัด” กับ “บ้าน” ในการจัดงานปอยหลวงเท่านั้น

งานปอยหลวงมีบทบาทต่อชุมชนมากที่สุด คือ เป็นสื่อกลางในการสร้างความสามัคคี ภายในชุมชน ดังกล่าวมาแล้วว่า งานปอยหลวงเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชุมชน ดังนั้น เมื่อจะจัดงานปอยหลวงขึ้น คณะศรัทธาชาวบ้านทุกคนต้องแสดงถึงความสมัครสมานสามัคคี เริ่มตั้งแต่ การประชุมปรึกษาหารือเพื่อเตรียมงานทุกอย่าง ทั้งการพัฒนาบริเวณวัดให้สะอาดเรียบร้อย การประดับตกแต่งวัดให้สวยงาม เพื่อเตรียมการต้อนรับคณะศรัทธา และหัววัดต่าง ๆ ที่มาร่วม ทำบุญ ดังที่ พระครูอาทรสังวรคุณ เจ้าอาวาสวัดบ้านท่อ (สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2555) กล่าวว่า “สิ่งที่ขาดไม่ได้ในงานปอยหลวง คือ ความสามัคคี ซึ่งมีความสำคัญมากที่สุด ถ้าชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคีการจัดงานปอยหลวงก็สามารถดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ดังนั้น คณะศรัทธาชาวบ้านต้องมาช่วยกันในงานทุกคน และเมื่อมีการจัดแบ่งหน้าที่ที่ต้องแสดง ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด” ซึ่งสอดคล้องกับพระครูรัตนชัยธรรม เจ้าอาวาส วัดเมืองสาทรหลวง (สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2555) กล่าวว่า “งานปอยหลวง เป็นงานที่สร้างความสัมพันธ์ อันดีทั้งภายในชุมชน ก่อให้เกิดความสามัคคีขึ้นทั้งภายในชุมชน และญาติพี่น้องต่างบ้านที่ได้เชิญชวน ให้มาร่วมงาน” การจัดงานปอยหลวงนอกจากการที่คณะศรัทธาต้องไปช่วยกันพัฒนาตกแต่งวัด ให้เรียบร้อยสวยงามแล้ว ในส่วนรวมของหมู่บ้านก็ต้องร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาถนนสาธารณะ ทุกเส้นทางที่เข้าไปสู่วัด ทั้งตัดหญ้าข้างทาง และซ่อมแซมถนนที่เป็นหลุมเป็นบ่อให้เรียบร้อย เพื่อให้ญาติพี่น้องต่างหมู่บ้านที่มาร่วมงานสามารถเดินทางมาได้สะดวก การจัดงานปอยหลวง

จึงเป็นโอกาสอันดีในการสร้างความสามัคคีขึ้นในชุมชน จากการได้ร่วมกันพัฒนาวัด และบริเวณ
สาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งการดำเนินการจัดงานที่เป็นงานใหญ่ของชุมชน

5. บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ สถาบันครอบครัวเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด
ของสังคม แต่กลับมีความสำคัญมากที่สุดในโครงสร้างของสังคมชุมชน ถ้าครอบครัวมีความสุข
สภาพแวดล้อมในชุมชนก็มีความสุขตามมา ดังที่กล่าวมา งานปอยหลวงเป็นการเฉลิมฉลองครั้งยิ่งใหญ่
ที่สุดของชุมชน ไม่ได้จัดขึ้นบ่อยครั้ง ดังนั้น เมื่อชุมชนมีการจัดงานปอยหลวงขึ้น จึงเป็นโอกาส
ของครอบครัวที่จะได้บอกกล่าวให้ญาติพี่น้องต่างชุมชนได้มาทำบุญร่วมกัน ซึ่งตามปกติทั่วไป
ครอบครัวในสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน เป็นแบบครอบครัวขยายที่มีขอบเขต
กว้างขวางมากที่สุด ญาติที่อยู่ชุมชนห่างไกลส่วนใหญ่ก็มานอนค้างยังบ้านญาติที่มีงานปอยหลวง
หรือถึงแม้ว่าบางครั้งไม่ได้ส่งข่าวถึงญาติแต่หากทราบข่าวการจัดงานปอยหลวงทุกคนก็ยินดีมาร่วมงาน
เนื่องจาก งานปอยหลวงไม่มีการใช้บัตรเชิญอย่างเป็นทางการ ส่วนใหญ่เป็นการเชิญชวนด้วยวาจา
แต่ด้วยสำนึกร่วมของความเป็นญาติ หรือเพื่อนสนิท ต่างมีความรู้สึกว่าเป็นการได้มาร่วมทำบุญ
ครั้งใหญ่ของชีวิต และได้มีโอกาสทำบุญร่วมกับญาติพี่น้อง เพื่อความเป็นสิริมงคลกับชีวิต
แต่ปัจจุบันญาติพี่น้องต่างแยกย้ายกันอยู่ เนื่องจากมีภาระหน้าที่การทำงานหรือมีครอบครัวอยู่ต่างถิ่น
ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติลดลง บางครั้งก็เกิดปัญหามากมายดังข่าวสารที่ปรากฏในสื่อ
ต่าง ๆ อยู่ทุกวัน นับวันยิ่งมีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งต้นเหตุส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ไม่มีเวลา
ให้แก่กัน และความสัมพันธ์ภายในครอบครัวลดลง เน้นแต่การบริโภคนิยมมากขึ้น ปัญหาอื่น ๆ
จึงตามมาเป็นลูกโซ่ ดังนั้น เมื่อในชุมชนมีการจัดงานปอยหลวงจึงเป็นโอกาสอันดีที่ญาติพี่น้องทุกคน
จะได้มาอยู่รวมกันอย่างพร้อมเพรียง และได้ร่วมทำบุญครั้งสำคัญของชีวิตพร้อมกับครอบครัว

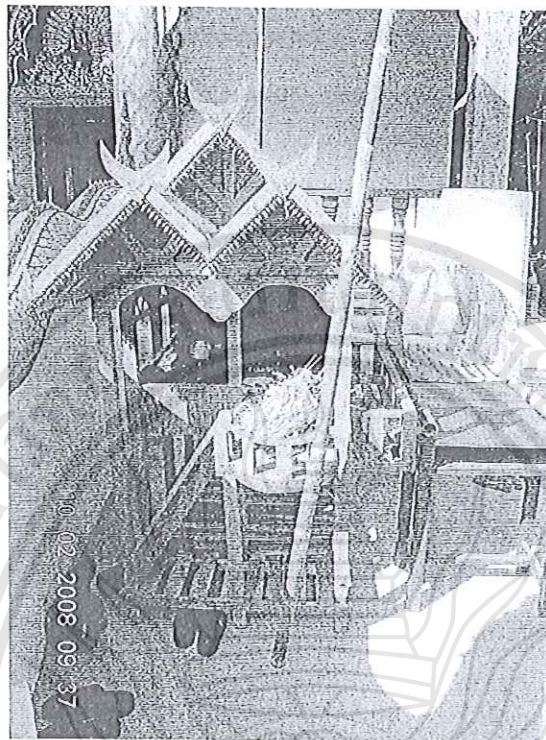
ระหว่างการจัดงานปอยหลวงซึ่งมีญาติพี่น้องทุก ๆ สายตระกูลตั้งแต่พี่ป้าน้าอา ปู่ย่าตายาย
เครือญาติทุกเพศทุกวัยได้มาอยู่รวมกันทั้งหมด จึงเป็นโอกาสอันดีในการสร้างความสัมพันธ์ของ
ทุกคน ผู้ใหญ่ได้ไต่ถามถึงสารทุกข์สุกดิบของกันและกัน ฝ่ายแม่บ้านมีหน้าที่ช่วยกันเตรียม
ข้าวปลาอาหาร ส่วนเด็ก ๆ ก็วิ่งเล่นด้วยกันอย่างสนุกสนาน ญาติคนไหนมีลูกหลานที่เป็นสมาชิก
ใหม่ก็ถือโอกาสนี้ได้แนะนำทำความรู้จักกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเครือญาติ
ให้แน่นแฟ้นมากขึ้น และเมื่อถึงเวลาแก่ครวทานลูกหลานญาติพี่น้องได้ร่วมกันแห่ต้นครวทาน
ไปถวายที่วัด ด้วยความรักความสามัคคีกลมเกลียวกัน เป็นการแสดงออกถึงความสุขที่ได้ร่วมกัน
ทำบุญ เป็นสายใยสายสัมพันธ์ของครอบครัว และเครือญาติ จากการสร้างบุญกุศลในงานปอยหลวง
จึงเป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว และเครือญาติให้คงอยู่ในสังคมวัฒนธรรมของ
จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน ต่อไป

6. บทบาทด้านความกตัญญูต่อบรรพชน การทำบุญของคณะศรัทธาชาวบ้านลำนานา มีความเชื่อในการทำบุญ 2 ลักษณะ คือ การทำบุญเพื่อถวายทานไว้ถวายหน้า และการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลแด่บรรพชน การทำบุญเพื่อถวายทานไว้ถวายหน้า เป็นความเชื่อในการสะสมบุญไว้เสวยสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ส่วนการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศล เป็นการอุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแด่บรรพบุรุษ ในงานปอยหลวงนอกจากการแสดงความสัมพันธ์ภายในครอบครัวระหว่างญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ ดังกล่าวแล้ว ยังมีความสัมพันธ์อีกส่วนหนึ่ง คือ การระลึกนึกถึงบรรพชนที่ล่วงลับดับขันธไปแล้ว ดังนั้น ในงานปอยหลวงจึงเป็นโอกาสอันดีของครอบครัว และญาติพี่น้อง ที่ได้ทำบุญเพื่อถวายส่วนบุญไว้ถวายภาคหน้าของตนเอง และครอบครัว รวมทั้งการอุทิศส่วนกุศลไปให้แด่ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว เป็นการแสดงความระลึกนึกถึงผู้มีพระคุณ และความกตัญญูต่อบรรพชน การอุทิศส่วนกุศลแด่ญาติที่ล่วงลับไปแล้วสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ ดังนี้

6.1 การทานตุ่ง เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติโดยการเขียนชื่อของญาติพี่น้องผู้ที่ล่วงลับไปแล้วติดกับหางตุ่ง โดยมีความเชื่อว่าตุ่งที่อุทิศให้จะไปช่วยดึงวิญญาณญาติที่ล่วงลับไปสู่สุคติ

6.2 การทำบุญทักษิณานุประทาน หมายถึง การทำบุญอุทิศแด่บรรพบุรุษที่ล่วงลับ ในงานปอยหลวงมีการทำบุญทักษิณานุประทานนี้เสมอ ทั้งการอุทิศแต่อดีตเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณรของวัดที่มรณภาพไปแล้ว รวมทั้งบรรพบุรุษของคณะศรัทธาในชุมชน จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ในระหว่างพิธีทักษิณานุประทาน ทางวัดได้นำรูปภาพของท่านอดีตเจ้าอาวาส ในขณะที่ฝ่ายคณะศรัทธาก็ได้นำรูปภาพของญาติพี่น้องมาวางไว้บนแท่นพิธี เพื่ออุทิศส่วนบุญส่วนกุศลไปให้ เป็นการแสดงถึงการระลึกนึกถึง และแสดงความกตัญญูต่อบรรพชน

6.3 การถวายคันครวทานที่เป็นบ้านหลังเล็ก โดยมีการทำบ้านจำลองย่อส่วนลงมา โดยคณะศรัทธาได้แสดงความระลึกนึกถึงญาติที่ล่วงลับ และเป็นความเชื่อว่าญาติที่ได้รับการอุทิศถวายบ้านหลังเล็กจะได้อยู่อาศัยในภพหน้า นอกจากนั้นยังมีการถวายทานเครื่องครัวทาน เช่น แก้ว ใต๊ะ ตู้ ฯลฯ โดยมีการเขียนชื่อของญาติพี่น้องผู้ที่ล่วงลับไปแล้วติดกับเครื่องครัวทานนั้น ๆ เช่น “ศรัทธา...(ชื่อผู้ถวายทาน)...เพื่ออุทิศให้...(ชื่อญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว) ในงานปอยหลวง วัด..... วันที่ เดือน ปี” ที่จัดงานปอยหลวง เป็นต้น

ภาพที่ 6.3 ดันครัวทาน “บ้านเล็ก” สำหรับทำบุญถวายอุทิศแด่บรรพชน
ในงานปอยหลวงวัดห้วยห้าง ตำบลตะเคียนปม อำเภอยางชุมน้อย
จังหวัดลำพูน
ที่มา: นิรันดร์ ภักดี, (10 กุมภาพันธ์ 2552)

6.4 การรับเป็นเจ้าของภาพในการก่อสร้างบางส่วนของเสนาสนะ การอุทิศส่วนกุศลในลักษณะนี้คณะศรัทธาชาวบ้านได้มีส่วนร่วมถวายปัจจัยเพื่อรับเป็นเจ้าของภาพในการก่อสร้าง เช่น ทางวัดได้ประกาศว่า บานประตู ราคาบานละหนึ่งหมื่นบาท ในโอกาสนี้ได้มีนาย...(ชื่อ - นามสกุล) ได้รับเป็นเจ้าของภาพ เจ้าศรัทธาจึงบริจาคปัจจัยให้ทางวัดดำเนินการ เมื่อการก่อสร้างเสร็จในท้องถิ่นล้านนานิยมเขียนชื่อติดกับสิ่งของที่คณะศรัทธาเป็นผู้ถวายทาน เป็นต้น และนอกจากนี้ส่วนประกอบอื่นๆ ของเสนาสนะที่มักมีคณะศรัทธาเป็นเจ้าของภาพ เช่น บานหน้าต่าง กำแพงแก้ว เสาวิหาร แท่นแก้วพระประธาน ภาพจิตรกรรมฝาผนัง บันไดนาค สิ่งเหล่านี้ผู้บริจาคถวายวัด ฯลฯ ซึ่งการระบุชื่อของผู้ที่ถวายเป็นปัจจัยประกอบของป้าย ดังนี้ “ศรัทธา...(ชื่อผู้ถวายทาน)...เพื่ออุทิศให้...(ชื่อญาติพี่น้องที่ล่วงลับดับขันธไปแล้ว) จำนวนเงิน.....บาท” ดังภาพที่ 6.4

03.23.2013 11:04

ภาพที่ 6.4 ป้ายชื่อคณะศรัทธาได้ทำบุญอุทิศไปถึงบรรพชน ในการถวายพระอุโบสถ
วัดพระนอนหนองผึ่ง ตำบลหนองผึ่ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: นิรันดร์ ภักดี, (23 มีนาคม 2556)

การถวายทานสิ่งต่าง ๆ ในงานปอยหลวง เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพชน
ของลูกหลาน อีกทั้งเป็นวิธีการอบรมสั่งสอนลูกหลานในเรื่องของความกตัญญูต่อกตเวที แสดงถึง
สายใยสายสัมพันธ์ที่ผูกพันกันอยู่เสมอ ถึงแม้ท่านได้ล่วงลับดับขันธไปแล้วก็ตาม นอกจากนั้นยัง
เป็นการอบรมสั่งสอนแก่ลูกหลานในเรื่องของการให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งปรากฏการทำบุญ
อุทิศต่อบรรพชน ในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ ได้สร้างพระพุทธรูปซึ่งมีพระพักตร์คล้ายกับ
พระเจ้ากาวิโลรส เป็นการแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพชน ดังปรากฏในจารึกฐานพระพุทธรูป
วัดพันเตา ดังที่ ฮันส์ เพนซ์ (2519: 139 – 140) กล่าวว่า พระพุทธรูปที่ถวายทานเป็นพระพุทธรูป
ปางมารวิชัย ลักษณะพระพักตร์ของพระพุทธรูปไม่เหมือนกับพระพักตร์พระพุทธรูปองค์อื่น ๆ
แต่ดูเหมือนหน้าคนมีชีวิต เมื่อเทียบภาพถ่ายของพระเจ้ากาวิโลรส เจ้าหลวงเชียงใหม่ องค์ที่ 6 ทำให้
สันนิษฐานได้ว่า ผู้สลักพระพุทธรูปองค์นี้ตั้งใจจะทำให้คล้ายพระเจ้ากาวิโลรส ดังคำในจารึก ดังนี้

“...จุลศักราช 1234 ปีเต่าสัน เดือนยี่เพ็ญ มหาศักราชพระเจ้าชีวิต⁵

ผู้เป็นต้นคิด พร้อมทั้งราชเทวีแม่เจ้าคำแสน และราชบุตร แม่เจ้าบัวทิพย์
เป็นประธาน ร่วมกับพี่น้องลูกหลานเหลนของท่านทุก ๆ คน จัดทำพิธีพุทธาภิเษก

⁵ พระเจ้าอินทวิชยานนท์ (น้อยอินทนนท์) กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2414 – 2440 เจ้าหลวงเชียงใหม่

พระพุทธรูปองค์นี้ แล้วถวายไว้ที่วิหารวัดพันเตา^๖ อุทิศกุศลให้พระเจ้าชีวิต
พระบิดา^๗ ให้ราชเทวี พระมารดาของแม่เจ้าคำแผ่น และให้พี่น้องที่พินาศ
ไปสู่โลกหน้า เพื่อให้ทุก ๆ องค์ได้เสวยผลบุญเทอญ...”

7. บทบาทด้านความสัมพันธ์ของ “หัววัด” งานปอยหลวงแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์
ของ “หัววัด” ซึ่ง หมายถึง เครือข่ายวัฒนธรรมกลุ่มวัดที่มีความสัมพันธ์ และร่วมกันในสังคม
วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน ที่มีการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลต่างตอบแทนซึ่งกันและ
กันอยู่เสมอ โดยความสัมพันธ์ของหัววัดในเครือข่ายเริ่มต้นจากวัดในหมวดอุโบสถ ความสัมพันธ์
ของเครือญาติ และความสัมพันธ์ของเจ้าอาวาส งานปอยหลวงมีบทบาทสำคัญในการสร้าง
ความสัมพันธ์ระหว่างหัววัด จากการศึกษาพบว่าในการจัดงานปอยหลวงของวัดต่าง ๆ มีการนำ
ฎีกาแม่กุศลไปอาราธนาอิมมนต์พระสงฆ์ในพื้นที่ทุกทิศทางในเขตปริณทลหัววัด โดยมีจำนวน
หัววัดในงานปอยหลวงแต่ละครั้งถึง 200 – 500 หัววัด เช่น หัววัดของวัดสันทรายคั่นกอก ตำบลฟ้าฮ่าม
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ในงานปอยหลวงของวัดเมื่อปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนหัววัดประมาณ
200 กว่าหัววัด โดยมีปริณทลของการนิมนต์หัววัด คือ สายเหนือ ประมาณอำเภอแม่แตง สายใต้
ถึงอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน สายตะวันออกส่วนใหญ่เป็นหัววัดในอำเภอสันทราย และอำเภอ
ดอยสะเก็ด รวมทั้งจากวัดเดิมที่เป็นภูมิภคเดิมของท่านเจ้าอาวาส อำเภอเชียงของ จังหวัด
เชียงราย (เฉลิมพล สิริวิฑูโน, พระปลัด ดร., สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2555) จากเครือข่ายหัววัด
ของวัดสันทรายคั่นกอก แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเครือข่ายหัววัดซึ่งมีกระจายไปทั่ว
ในเขตปริณทลของวัด ช่วงที่วัดมีงานปอยหลวง หัววัดทั้ง 200 วัด ก็ได้มาร่วมทำบุญกับวัดสันทราย
คั่นกอก และถ้าปีต่อไปทางหัววัดอื่นที่ได้มาร่วมทำบุญมีงานปอยหลวง ทางวัดสันทรายคั่นกอก
ก็ต้องไปร่วมทำบุญตอบแทนกลับ ซึ่งการร่วมทำบุญในงานปอยหลวงนั้น หัววัดมีการตอบแทน
ช่วยเหลือซึ่งกันและกันอยู่เสมอ เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันตลอดมา

ในงานปอยหลวงมีการออกฎีกานิมนต์ไปตามหัววัดครบตามจำนวนที่บันทึกไว้
ในขณะที่เป็นงานประเพณีอื่น ๆ เช่น งานสงฆ์พระธาตุ งานสลากภัต เป็นต้น ทางวัดมีการออก
ฎีกานิมนต์จำนวนไม่มาก ส่วนใหญ่เป็นวัดใกล้เคียงในปริณทลใกล้เคียงวัด แต่ถ้าเป็นงานปอยหลวง
วัดนั้นจะมีระยะทางไกล หรือไกล เมื่อเป็นเครือข่ายหัววัดที่มีความสัมพันธ์กันอยู่เสมอจึงต้องนำ
ฎีกานิมนต์ไปนิมนต์ถึงวัด และที่สำคัญคือทางวัดจะไม่ใช้วิธีการส่งทางไปรษณีย์ (พระอธิการบุญส่ง
อุจฺจปญฺโญ, สัมภาษณ์, 12 มกราคม 2556) จากความสัมพันธ์ดังกล่าว หัววัดมีสายสัมพันธ์
ใกล้ชิดกัน ตั้งแต่การนำฎีกานิมนต์ไปให้เมื่อมีการพบกันก็ได้ได้ตามสารทุกข์สุกดิบ ช่วยกระชับ

^๖ พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ กษัตริย์เมืองเชียงใหม่ พ.ศ. 2399 - 2413

ความสัมพันธ์ให้ดีขึ้น บางวัดเป็นหัววัดใหม่ก็ทำให้ได้รู้จักกันมากขึ้น หรือบางวัดมีเจ้าอาวาสใหม่ ก็เป็นการแนะนำตัว และสานสัมพันธ์หัววัดต่อจากท่านเจ้าอาวาสรูปก่อนต่อไป งานปอยหลวง จึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของหัววัดมากกว่างานประเพณีอื่น ๆ ในสังคม วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน โดยที่วัดมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน และสังคมท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของหัววัดจึงเป็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางวัฒนธรรม ของกลุ่มวัดที่ยึดโยงสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน ให้มีพลังและมีเอกภาพ ในการธำรงพระพุทธศาสนา และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

8. บทบาทด้านการขัดเกลาสังคม (Socialization) การขัดเกลาสังคม หมายถึง การพัฒนาสภาพของมนุษย์ในการเรียนรู้จากประสบการณ์ และวัฒนธรรมของตนเอง (มาซิโอนิส (Macionis), 1992 : 38) และสุพิศรา สุภาพ (2553: 38) ให้ความหมายว่า การขัดเกลาสังคม เป็นกระบวนการทั้งทางตรงและทางอ้อมของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ เพื่อที่จะพัฒนาตนเองให้เป็น สมาชิกที่ดีของสังคม และจำนง อดิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ (2540: 43) กล่าวว่า การขัดเกลาสังคม เป็นกระบวนการทางสังคมกับทางจิตวิทยา ซึ่งมีผลทำให้บุคคลมีบุคลิกภาพตามแนวทางที่สังคม ต้องการ ส่วน ณรงค์ เสงี่ยมประชา (2537: 45) กล่าวว่า การขัดเกลาสังคมเป็นกระบวนการปลูกฝังบรรทัดฐานของกลุ่มให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม เพื่อให้อยู่ร่วม และทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ด้วยดี และการขัดเกลาสังคมเป็นกระบวนการหล่อหลอมทางวัฒนธรรม ซึ่งบุคคลจะเรียนรู้ในเรื่องพื้นฐานต่าง ๆ คือ ค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรม ของสังคม ในทาง สังคมวิทยาถือว่า บุคคลทุกคนจะต้องผ่านกระบวนการขัดเกลาสังคม ตั้งแต่แรกเกิดจนตาย ในระยะแรกของชีวิตจะได้รับการอบรมเรียนรู้เพื่อความอยู่รอด และเรียนรู้กฎข้อบังคับของสังคม เช่น การกินอยู่ การนอน ฯลฯ โดยสรุป การขัดเกลาสังคม หมายถึง กระบวนการการเรียนรู้ของมนุษย์ซึ่งอาจจะเรียนรู้ด้วยการอบรมสั่งสอน หรือจากประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

การขัดเกลาสังคมเป็นหน้าที่หลักทั้งของสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา การอบรมสั่งสอนลูกหลานให้อยู่ในสังคม และประพฤติในระเบียบประเพณี ค่านิยมที่ดีเป็นหน้าที่ของสถาบันครอบครัว การถ่ายทอดภูมิปัญญาทั้งในระบบการศึกษา และนอกระบบ การศึกษา เช่น การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาจากพ่อครูแม่ครูเป็นหน้าที่ของ สถาบันการศึกษาและ การถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่สังคม การควบคุมสมาชิกให้ปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ของสังคม และการก่อเกิดศาสนพิธีเป็นความสำคัญแห่งคุณค่าในการรวมกลุ่ม เป็นหน้าที่ของ สถาบันศาสนา ดังนั้น ในงานปอยหลวงจึงมีกระบวนการขัดเกลาสังคมจากสถาบันทางสังคม

ดังกล่าวหลายส่วน กล่าวคือ จากความสัมพันธ์ในครอบครัว และเครือญาติ เวลามีการจัดงานปอยหลวง เครือญาติทุกคนต่างมาร่วมกันทำบุญเพื่อถวายทานเสนาสนะถาวรวัตถุ และถวายต้นคร่ำทาน เนื่องจากในงานปอยหลวงมีองค์ประกอบ และรายละเอียดปลีกย่อยหลายประการ ญาติผู้ใหญ่จึงต้องมีหน้าที่เป็นผู้ให้คำอธิบายทั้งสาเหตุ และวิธีการทำบุญถวายทานให้ลูกหลานได้เรียนรู้สามารถปฏิบัติได้ถูกต้อง ถ้าลูกหลานปฏิบัติไม่ถูกต้อง หรือไม่ครบถ้วน ก็มีการอธิบาย และตั้งสอน เพื่อให้การปฏิบัติครั้งต่อไปสามารถทำได้ถูกต้องและเหมาะสม เป็นการอบรมสั่งสอนเพื่อพัฒนาลูกหลานสมาชิกในครอบครัวให้มีโอกาสเรียนรู้จากการปฏิบัติในระหว่างงานปอยหลวง และศาสนพิธี เป็นการฝึกการปฏิบัติตนตามวิถีชีวิต และการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีต่อไป

ในงานปอยหลวงมีญาติพี่น้องมารวมกันจำนวนมาก จึงเป็นโอกาสอันดีที่ญาติผู้ใหญ่จะได้พบปะ และอบรมสั่งสอนลูกหลานให้ประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสมต่อหน้าคนหมู่มาก ทั้งการแนะนำในเรื่องของการทำความเคารพญาติผู้ใหญ่ การกิน การเล่น ฯลฯ ทั้งจากการอบรมสั่งสอนโดยตรงและการปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีให้เด็กปฏิบัติตาม เป็นกระบวนการขัดเกลาสังคม กระบวนการหนึ่งที่เป็นบทบาทมาจากการจัดงานปอยหลวง เด็กจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต

กระบวนการขัดเกลาสังคมอีกส่วนหนึ่ง จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า มีคณะช่างฟ้อน และคณะนักดนตรีพื้นบ้านที่เป็นวงกลองต่าง ๆ ทั้งวงตั้งโนง กลองมอชิง กลองสิ่งหม้อง กลองปู่เจ้ กลองสะบัดชัย เป็นคณะที่ได้ฝึกเด็กนักเรียนที่มีอายุตั้งแต่ 5 – 6 ขวบ ถึง ประมาณ 14 – 15 ปี เป็นตัวแทนของหัววัดมาร่วมแห่ต้นคร่ำทาน ช่างฟ้อน และนักดนตรีแต่ละคณะมีหลายช่วงอายุมาแสดงด้วยกัน ประกอบด้วยพระสงฆ์ผู้ที่เป็นทั้งผู้สอน และผู้ควบคุม รวมทั้งพ่อครูแม่ครูที่เป็นผู้ช่วยในการดูแลการแห่บรรเลง และการแสดงแต่ละชุด จากการสังเกตพบว่า ช่วงเวลาพักการแสดง พระสงฆ์ และพ่อครูแม่ครู ได้มีอบรมสั่งสอนทั้งการฟ้อน และการแห่บรรเลง รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติตนในเวลาอยู่ต่อหน้าคนหมู่มาก เด็กคนไหนปฏิบัติตนไม่เหมาะสมก็มีการว่ากล่าวตักเตือน โดยเฉพาะคนที่มียุ่กำลังเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ดังนั้น การเข้าร่วมงานปอยหลวงของทั้งสองกรณี จึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการขัดเกลาสังคม ทั้งในด้านการแสดง และการปฏิบัติตนเมื่ออยู่ต่อหน้าคนหมู่มาก เป็นการฝึกระเบียบวินัย รวมทั้งการพัฒนาตนเองให้อยู่ในทำนองคลองธรรม ให้เด็กได้พัฒนา และเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมปัจจุบัน และอนาคตได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังได้ประพฤติตนอยู่ในคุณความดีต่อไป

ภาพที่ 6.5 วงตั้งโนงจากกลุ่มเยาวชนวัดท่าหลุก ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง
จังหวัดเชียงใหม่ แห่บรรเลงในงานปอยหลวงวัดร่องอ้อ ตำบลสันผีเสื้อ
อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: นิรันดร์ ภักดี, (16 กุมภาพันธ์ 2556)

คุณค่าของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน

คุณค่า หมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์ หรือมีมูลค่าสูง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 253)
คุณค่าเกิดจากการประเมินไม่ใช้การวัด เพราะคุณค่าเป็นนามธรรม คุณค่าเป็นสิ่งที่กำหนดเอง
ไม่ได้ต้องเกิดจากมติของคนส่วนใหญ่ และเป็นที่ยอมรับของคนส่วนมาก คุณค่าเป็นคุณสมบัติ
ที่ได้จากการประเมินถึงใดสิ่งหนึ่ง เช่น ความงาม เป็นค่าทางศิลปะ ความดี เป็นค่าทางจริยธรรม

งานปอยหลวง มีคุณค่าต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน หลายด้าน คือ
คุณค่าด้านจิตใจ ด้านสุนทรีย์ คุณค่าด้านความเข้มแข็งของชุมชน คุณค่าด้านการสำแดงตนของ
ภูมิปัญญา และคุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม

1. คุณค่าด้านจิตใจ งานปอยหลวงมีคุณค่าต่อคณะศรัทธาชาวบ้าน กล่าวคือ การที่
คณะศรัทธาได้มีส่วนร่วมกับการงานปอยหลวงตั้งแต่การ ได้ร่วมถวายปัจจัยในการก่อสร้างเสนาสนะ

ถาวรวัตถุของวัด คุณค่าภายในที่ได้รับคือ ความสุข สุขที่ได้เป็นผู้ให้ สุขที่เป็นความสุขทางใจ ที่เรียกว่าอิมเมจ สุขที่ได้มีส่วนร่วมในการช่วยพัฒนาเสนาสนะของวัดในชุมชนที่ตนเองเป็น คณะศรัทธาอยู่ และความสุขที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาตามหน้าที่ของ พุทธศาสนิกชนที่ดี ในอุดมคติของคณะศรัทธาชาวบ้านการได้กราบไหว้สักการบูชา และการได้ ทำบุญถวายทานแด่พระรัตนตรัย นั้นเป็นความสุขต่อชีวิตของตนเอง รวมทั้งการมีความหวัง ในการเสวยสุขในชีวิต และการเข้าถึงนิพพาน ดังพุทธพจน์ กล่าวว่า “นตฺถิ สนฺติ ปรมํ สุขํ...นิพพานํ ปรมํ สุขํ” ซึ่งหมายถึง ความสุขอย่างอื่น ๆ ยิ่งกว่าความสงบ ไม่มี...นิพพานเป็นความสุขอย่างยิ่ง (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2549: 86)

ในงานปอยหลวงมีพิธีกรรมที่เป็นศาสนพิธี เป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ มีขั้นตอนต่าง ๆ ที่ทำให้คณะศรัทธาชาวบ้านเกิดความอิมเมจในขณะร่วมพิธีกรรม เช่น พิธีอาราธนาพระอุปคุต ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อในอิทธิฤทธิ์ของพระอุปคุต การได้กราบไหว้สักการบูชาก็เป็นสิริมงคลกับชีวิต เพราะว่าตามความเชื่อพระอุปคุตจะเสด็จมาโปรดสัตว์ใน “วันเพ็ญปี” ซึ่งในแต่ละปีตรงเพียง 1-2 วัน เท่านั้น ดังนั้น การได้กราบไหว้ในพิธีอาราธนาพระอุปคุตในงานปอยหลวง ทำให้คณะศรัทธา มีความสุข จากการสังเกตในระหว่างการประกอบพิธีอาราธนาพระอุปคุต เมื่อตัวแทนที่ลงไปงมเอา ก้อนหินที่สมมุติเป็นพระอุปคุตขึ้นมาจากน้ำ คณะศรัทธาชาวบ้านต่างส่งเสียงร้องแสดงความยินดี เป็นการใหญ่ และร่วมกันแห่กลับไปประดิษฐานในหอพระอุปคุตที่เตรียมไว้ภายในวัด ดังนั้น การได้ร่วม ขบวนอาราธนาพระอุปคุต และได้กราบไหว้สักการบูชาพระอุปคุตในงานปอยหลวงทำให้ คณะศรัทธาชาวบ้านมีความสุข และมีความเชื่อว่าทำให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับตนเอง และ ครอบครัว

ในพิธีกรรมการอบรมสมโภชพระเจ้า มีขั้นตอน และรายละเอียดของพิธีกรรมมาก เริ่มตั้งแต่การไหว้พระสวคณต์บูชาพระรัตนตรัย การจุดเทียนมงคลโดยตัวแทนคณะศรัทธา ซึ่งนัยของการจุดเทียนแสดงถึงความสว่างไสว เชื่อว่าผู้ที่ได้จุดเทียนมงคลชีวิตจะมีแต่ความรุ่งโรจน์ มีความเจริญ ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่จุดเทียนจึงเกิดความสุขทางใจ อิมเมจ ในความสุขความเจริญที่จะเกิดกับ ตนเอง และครอบครัว และจากการสังเกตในระหว่างการสวดเจริญพระพุทธมนต์ หรือ “สวดมนต์ต้น” ซึ่งเป็นการบริกรรมพระคาถาที่เป็นมหายานมงคลต่อคณะศรัทธาที่ได้เข้าร่วมในพิธี แต่ละคนต่างอยู่ในอาการสำรวม มีสมาธิ มุ่งจิตใจถึงพระรัตนตรัย และน้อมถวายแด่พระรัตนตรัย เมื่อถึงการแสดง พระธรรมเทศนา คณะศรัทธาก็ได้รับความรู้เกี่ยวกับพุทธประวัติจากการแสดงพระธรรมเทศนา กันต่าง ๆ ทำให้สำนึกในคุณของพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ และหลักธรรมต่าง ๆ

⁷ วันเพ็ญพุทธ หรือ วันเพ็ญ ขึ้น 15 ค่ำ ที่ตรงกับวันพุธ

ที่พระสงฆ์ได้แสดงพระธรรมเทศนา พิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของงานปอยหลวงซึ่งมีคุณค่าต่อคณะศรัทธาด้านจิตใจเป็นอย่างยิ่ง

การได้ร่วมทำบุญในงานปอยหลวงของคณะศรัทธาชาวบ้าน ด้วยพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ ก่อปรกับความเชื่อในอาณิสสส์ในการถวายทานต่าง ๆ ทำให้คณะศรัทธาชาวบ้านต่างมีความรู้สึกอึดอัดใจ ที่เรียกว่า “อัมบุญ” เป็นบุญที่เกิดจากการถวายทาน เกิดจากการได้ให้โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ที่เป็นรูปธรรม แต่มีความปรารถนาความสุขความเจริญในชีวิตของตนเอง และครอบครัว โดยเฉพาะในพิธีเวียนทานเสนาสนะซึ่งเป็นการถวายเสนาสนะเพื่อใช้ในกิจของสงฆ์ ถวายไว้ใน พระพุทธศาสนาโดยพระสงฆ์เป็นตัวแทนรับมอบ คณะศรัทธาที่ได้ร่วมทำบุญตั้งแต่เริ่มการ ก่อสร้างจนสำเร็จย่อมทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และต่างแสดงความชื่นชมยินดีในความสำเร็งนั้น และเมื่ออยู่ร่วมในการถวายทาน ปุจฉารยั้งได้กล่าวคำโอกาสเวียนทานที่มีทำนองที่ไพเราะ และ มีเนื้อหาที่แสดงถึงความชื่นชมยินดีในการถวายทาน อีกทั้งการได้แผ่บุญแผ่กุศลไปถึงยังบรรดา ญาติพี่น้องบรรพบุรุษ รวมทั้งการกล่าวคำปรารภนาให้ทุกคนมีความสุขในชีวิต ประสบความโชคดี มีโชค มีลาภ ให้ชีวิตมีความสุขทั้งกายใจ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ดังนั้น การได้ร่วมทำบุญถวายทาน เสนาสนะ การได้มีส่วนร่วมในศาสนพิธี การถวายทานต้นครัวทานในงานปอยหลวงเป็นสิ่งที่ทำให้ คณะศรัทธามีความสุขทั้งในขณะที่ร่วมพิธีจนถึงการมีชีวิตในภพหน้า

2. คุณค่าด้านสุนทรียะ คุณค่าของงานปอยหลวงต่อคณะศรัทธาอีกประการหนึ่ง คือ ความสุนทรีย์ ซึ่งเป็นการซึมซับความซาบซึ้งจากการได้เข้าร่วมพิธีอบรมสมโภชพระเจ้า และการ กล่าวคำโอกาสต่าง ๆ เป็นทำนองที่มีความไพเราะ เช่น การกล่าวคำโอกาสเวียนทาน การกล่าวสุมขัน 5 โกฎาก และการกล่าวคำโอกาสถวายข้าวมธุปายาส ที่มีความงามทางด้านภาษา และทำนองที่เป็น อัตลักษณ์ของล้านนา อีกทั้ง เมื่อคณะศรัทธาชาวบ้านได้เข้าร่วมงานปอยหลวงที่เป็นการเฉลิมฉลอง เสนาสนะถาวรวัตถุ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่คงความเป็นอัตลักษณ์ของ ล้านนาที่สวยงาม รวมทั้งมีภาพจิตรกรรมฝาผนังจากจิตรกรในท้องถิ่น เช่น ภาพพุทธประวัติ ภาพนิทานชาดก และภาพวิถีชีวิต เป็นต้น สุดท้ายในงานปอยหลวงยังมีมหรสพการแสดงที่ให้ความ สนุกสนานเพลิดเพลินแก่คณะศรัทธาชาวบ้าน เช่น วงตั้งโนง ประกอบการฟ้อนเล็บที่อ่อนช้อย งดงาม การแสดงซอ ลีเก ฯลฯ ศิลปะการแสดงต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนสร้างความรื่นรมย์ ความอึดอัดใจ และความสุขสุนทรีย์แก่คณะศรัทธาชาวบ้านที่ได้มาร่วมทำบุญในงานปอยหลวง

ภาพที่ 6.6 “ปอยหลวง” ภาพจิตรกรรมฝาผนังในศาลาการเปรียญ วัดสันดอนมูล

ตำบลท่ากว้าง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ จิตรกรโดย สล่าอินตา มาวุติ
ที่มา: นรินทร์ ภักดี, (1 มีนาคม 2553)

นอกจากละครศัทธาได้มาร่วมงานปอยหลวงในศาสนาพิธี และการถวายทานต่าง ๆ ส่วนก่อให้เกิดความสุข และความซาบซึ้งถึงสุนทรีย์จากทำนองการสวด จากความงดงามของสถาปัตยกรรม และภาพจิตรกรรมฝาผนัง ความซาบซึ้งสุนทรีย์ยังเกิดขึ้นในจิตใจของกลุ่มนักดนตรี และช่างฟ้อน ที่ได้มีส่วนร่วมในขบวนแห่ต้นครวทาน ซึ่ง สงวน โชติสุขรัตน์ (2553: 216) กล่าวว่า “การฟ้อนนำหน้าครวทาน ถือว่ามีอานิสงส์มาก” ซึ่งกลุ่มช่างฟ้อนต่างมีเป้าหมายในอานิสงส์นี้ ดังนั้น เมื่อเวลาที่แต่ละคนได้ร่วมขบวนแห่ต้นครวทานจึงก่อให้เกิดความสุข ความอิ่มเอมใจ เกิดปีติขึ้นในใจของทุกคน ที่ได้ร่วมในงานบุญครั้งใหญ่ เป็นการถวายเป็นพุทธบูชา ดังที่ เชียรชาย อักษรดิษฐ์ (2548: 150 – 151) กล่าวว่า

“...ความรู้สึกอิ่มใจที่ได้แสดงออกมาโดยมิได้อยู่ภายใต้เงื่อนไขใด ๆ มาเป็นกรอบบังคับในความเข้าใจของคนในสังคมวัฒนธรรมล้านนาถือว่าสิ่งนั้นคือ “ปีติ” ดังจะพบว่าการเกิดปีติ และความซาบซึ้งของมนุษย์เรานั้น สามารถเกิดขึ้นได้ในภาวะที่เข้าใจและเข้าถึงบริบทของเหตุการณ์บางอย่าง ทั้งที่สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยตนเองในระดับปัจเจก หรือสามารถสร้างแรงจูงใจเป็นพลังขับเคลื่อนการที่จะแสดงออกในระดับกลุ่มชนได้เสมอ สำหรับความปีติที่เกิดขึ้นในสังคมวัฒนธรรมล้านนานั้น เหตุการณ์งานบุญต่าง ๆ ถือเป็น

โอกาสที่จะนำไปสู่ความปิติยินดีของผู้คนได้อย่างง่ายดาย ทั้งนี้ เนื่องจากการประกอบพิธีที่สง่างาม และสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน อันเกี่ยวกับการทำบุญสุนทานในสังคมพุทธศาสนาเหนือแผ่นดินล้านนานั้น ได้ฝังรากหยั่งลึกถึงความสำนึกของผู้คนมีรู้เลื่อมคลาญ ดังนั้น การฟ้อนเมืองเดิมที่เป็นการฟ้อนในงานบุญที่เรียกว่า “ปอยหลวง” ที่มีการประกอบบุญกิริยาครั้งยิ่งใหญ่ในแต่ละโอกาส การนำ “ครวทาน” เพื่อการไปถวายทานอุทิศแด่พระศาสนาจึงเป็นความยินดี และความอิ่มใจของคณะศรัทธา แล้วยังรวมถึงผู้ที่มีโอกาสร่วมอนุโมทนาในการครั้งนี้ด้วย ในความอิ่มใจและความศรัทธาที่เฝ้ารอว่า อารมณ์และความรู้สึกที่ดีอันได้นี้นำมาเป็นการแสดงออกด้วยท่าทางที่เบิกบานอย่างตรงไปตรงมา จนเรียกในหมู่ชาวล้านนาว่า “ฟ้อนครวทาน” หรือ “ฟ้อนแก้ครวทาน”

การเกิดความปิติยินดี และความสุนทรีย์ในกลุ่มคณะศรัทธา ช่างฟ้อน และนักดนตรี มักเกิดขึ้นจากการที่ท่วงทำนองของการสวด ทำนองของบทเพลงจากการบรรเลงมากระทบถึงความสำนึกร่วมของชุมชน รวมทั้งอาจจะตรงกับอุดมการณ์ และค่านิยมของตนเอง ในงานปอยหลวง คณะศรัทธาเกิดความสุนทรีย์ได้ เนื่องด้วยเหตุของใจของการเข้าถึงวัตถุประสงค์ของการจัดงานบุญปอยหลวง ด้วยเป็นการร่วมถวายทานเสนาสนะในวัดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน อีกทั้งเป็นการทำนุบำรุงพุทธศาสนา ทำให้เกิดความสุข ความอิ่มเอมใจ ซึ่งการเกิดความสุนทรีย์ของกลุ่มคณะศรัทธาเกิดจากการได้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมจากประสาทสัมผัสทางหู คือ การได้ฟังทำนองการสวด ทำนองคำกล่าวโอกาสเวทนาน และเสียงทำนองของวงดนตรีพื้นบ้าน และเกิดสุนทรีย์จากการสัมผัสทางตา คือ การจัดพิธีกรรมที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เครื่องสักการบูชา ต้นครวทานที่สวยงาม สถาปัตยกรรมที่วิจิตร และภาพจิตรกรรมฝาผนังที่สวยงาม ส่วนกลุ่มนักดนตรี ช่างฟ้อน นอกจากการเกิดความสุนทรีย์จากประสาทสัมผัสทั้งสองทางแล้วยังเกิดความสุนทรีย์จากการที่ได้มีโอกาสในการสำแดงตนทางภูมิปัญญาในงานปอยหลวง ซึ่งไม่ได้จัดขึ้นบ่อยๆ ในชุมชนของตนเอง การเกิดความซาบซึ้งสุนทรีย์ยังเกิดขึ้นในใจของแต่ละคน ทั้งเป็นความภาคภูมิใจในการในการได้เป็นตัวแทนของชุมชนในการถ่ายทอดภูมิปัญญา และยังเป็นการแสดงออกเพื่อถวายทานเป็นพุทธบูชา

3. คุณค่าด้านความเข้มแข็งของชุมชน ในสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน มีวัดเป็นศูนย์กลางที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของพี่น้องประชาชน คณะศรัทธาชาวบ้านต่างได้ทำนุบำรุงวัด ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนแก้วสามประการ จึงได้ทำบุญถวายทาน อุปัฏฐากบิณฑบาตพระพุทธ พระธรรม และ

พระสงฆ์ อยู่เสมอ งานปอยหลวงเป็นงานเฉลิมฉลองเสนาสนะถาวรวัตถุครั้งยิ่งใหญ่ของวัด ด้วยงานปอยหลวงมีบทบาทในการสร้างความสามัคคีภายในชุมชนระหว่างคณะสงฆ์ และพระสงฆ์ ซึ่งเกิดคุณค่าต่อชุมชนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งจากรากฐานของความสามัคคีที่เกิดขึ้น เจ้าอาวาส และผู้นำชุมชนสามารถต่อยอดพลังแห่งความสามัคคีนั้นไปพัฒนางานของชุมชนด้านอื่น ๆ ให้มีการพัฒนา และบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งความสามัคคีที่เกิดจากรากฐานของงานวัฒนธรรม ประเพณีที่ยิ่งใหญ่ออมเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ได้ และเมื่อทุก ๆ ชุมชนมีความเข้มแข็งสังคมวัฒนธรรมของจังหวัดก็จะเข้มแข็งตามไปด้วย

งานปอยหลวงมีคุณค่าต่อชุมชนโดยเฉพาะสถาบันครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัว และเครือญาติได้สร้างความสัมพันธ์ให้แน่นแฟ้นมากขึ้น ทำให้สถาบันครอบครัวได้ทำหน้าที่ในการธำรงวงศ์ตระกูล และการพัฒนาลูกหลานตามกระบวนการจัดการศึกษาสังคม ให้เป็นไปตามบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคม จากความสัมพันธ์ของครอบครัวสามารถขยายไปสู่ความสัมพันธ์ของญาติจากการเกี่ยวดองแต่งงานกัน ทำให้ความสัมพันธ์ดังกล่าวได้พัฒนาเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนต่อชุมชน โดยนำวัดมาเป็นสื่อสำหรับเชื่อมความสัมพันธ์ที่เรียกว่า “ห้ววัด” ซึ่งผลดีของการเป็นเครือข่ายห้ววัดจากญาติเกี่ยวดองแต่งงานกัน คือ วัดอาจได้รับประโยชน์จากการระดมทุนจากญาติเกี่ยวดองที่มีฐานะดี หรือญาติเกี่ยวดองนั้นมีความสัมพันธ์กับองค์กรอื่น ๆ ก็สามารถขยายเครือข่ายให้กว้างขวางมากขึ้น และในกรณีที่เป็นชุมชนห้ววัดใหม่ได้ดำเนินโครงการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จ และมีประโยชน์ต่อชุมชน องค์คณะของห้ววัดซึ่งประกอบด้วยเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน และคณะสงฆ์ชาวบ้าน เมื่อมีโอกาสได้ไปร่วมงานปอยหลวงทั้งจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้นำชุมชน ญาติเกี่ยวดอง และจากการสังเกต ทำให้สามารถนำรูปแบบความสำเร็จของโครงการพัฒนาวัด และการพัฒนาชุมชนจากชุมชนนั้นไปพัฒนาต่อยอดเพื่อพัฒนาวัด และชุมชนตนเองให้มีความเข้มแข็ง และมีการพัฒนาด้านอื่น ๆ ให้ดีขึ้น

คุณค่าของงานปอยหลวงจากความสัมพันธ์ของ “ห้ววัด” เป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเจรจากันระหว่างการพบปะกันในงานปอยหลวง ซึ่งจำนวนห้ววัดแต่ละวัดมีจำนวนมาก ดังนั้นในการเข้าร่วมงานปอยหลวงนอกจากเป็นการสร้างความสัมพันธ์ต่อกัน ห้ววัดได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันแล้วยังมีคุณค่าที่เกิดจากความสัมพันธ์ของห้ววัด คือ จากการได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเจ้าอาวาสของวัดเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ เช่น การประกอบศาสนพิธี เป็นต้น เนื่องจากเจ้าอาวาสบางรูปอาจจะยังขาดประสบการณ์ หรือยังไม่เข้าใจรายละเอียดขั้นตอนในการปฏิบัติในพิธีกรรม จึงได้ขอคำแนะนำจากเจ้าอาวาสที่ทรงภูมิปัญญา เพื่อนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้อง หรือบางวัดที่มีโครงการพัฒนาที่มีผลดีต่อชุมชน ต่อคณะสงฆ์ชาวบ้าน วัดอื่น ๆ สามารถนำไปปรับและพัฒนาใช้กับวัด และชุมชนตนเองก็สามารถขอคำแนะนำจากพระสงฆ์ที่มีประสบการณ์ในด้านนี้

อีกทั้งในเครือข่ายหัววัดยังมีคุณค่าในการเป็นเวทีของการกระจายข่าวประชาสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ระดับอำเภอ และจังหวัด เพื่อให้แต่ละวัดได้รับทราบ และปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน

คุณค่าของงานปอยหลวงมีผลดีต่อสถาบันครอบครัว จากบทบาทของงานปอยหลวงที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมากขึ้น ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่อบอุ่นของครอบครัว การได้มีโอกาสพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ได้มอบเวลา มอบความรักให้แก่กัน ทำให้กระบวนการถ่ายทอดด้านพฤติกรรม บรรทัดฐาน และค่านิยมตามกระบวนการขัดเกลาสังคมประสบความสำเร็จ ทำให้ลูกหลานเป็นสมาชิกที่ดีในสังคม ซึ่งครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญของหน่วยสังคม เมื่อหน่วยของสังคม คือ สถาบันครอบครัว มีความเข้มแข็งสังคมชุมชนก็จะเข้มแข็งตามมา และเมื่อขยายความสัมพันธ์สู่ระดับชุมชนต่อชุมชน และหัววัด ในเครือข่ายหัววัดทั้งหมด ความเข้มแข็งระหว่างความสัมพันธ์ของเครือข่ายต่าง ๆ จึงเปรียบเสมือนเกราะป้องกันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ และกระแสวัฒนธรรมจากชาติอื่นได้ อีกทั้งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มีสังคมที่เข้มแข็ง และมีความสุข มีความสมานฉันท์จากรากฐานที่เกิดจากความสามัคคีของชุมชน และความสัมพันธ์ในงานปอยหลวง

4. คุณค่าด้านการสำแดงตนของภูมิปัญญา

วัฒนธรรม คือ ระบบสัญลักษณ์ในสังคมมนุษย์ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น มีการเรียนรู้ และต้องมีการถ่ายทอด (อมรา พงศาพิชญ์, 2553: 23) ในงานปอยหลวงมีบทบาทในการสืบทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น เช่น ด้านศิลปะการแสดง การฟ้อนเล็บ วงดั่งโนง ช่างซอ สล่า ฯลฯ ทำให้คนรุ่นใหม่ที่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้เกิดความรู้ภาคภูมิใจ และมีความตระหนักในการสืบสานภูมิปัญญาที่ดีต่อไป จากการสืบทอดภูมิปัญญาดังกล่าว ในงานปอยหลวงก่อให้เกิดคุณค่าในการเปิดพื้นที่สำหรับการสำแดงตนของกลุ่มศิลปะการแสดงพื้นบ้าน รวมทั้งภูมิปัญญาอื่น ๆ เช่น ในระหว่างการทำก่อสร้าง กลุ่มของสล่าที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญามา มีโอกาสในการปฏิบัติจริงในการก่อสร้างตามรูปแบบสถาปัตยกรรมที่งดงามด้วยความประณีตบรรจง เมื่อการก่อสร้างเสร็จเรียบร้อย เสนาสนะถาวรวัตถุที่สร้างมาจึงมีความโดดเด่นสง่างาม เพื่อแสดงนัยของสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา การเป็นศูนย์กลางของชุมชน และความเป็นอัตลักษณ์ด้านนา สิ่งต่าง ๆ ดังกล่าว ได้สร้างความภาคภูมิใจให้แก่สล่า และคณะศรัทธาในชุมชน

งานปอยหลวงมีพื้นที่สำหรับการสำแดงตนของกลุ่มศิลปะการแสดงต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่ช่างซอ จากการวิเคราะห์พบว่า ช่างซอได้แสดงในช่วงกลางวันของวันที่ทางวัดประกอบพิธีเวณทวน การแสดงช่วงแรกเป็นการพรรณนาถึงที่มาของการก่อสร้างเสนาสนะของวัดที่ได้จัดงานปอยหลวง

ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดตั้งแต่การเริ่มต้นก่อสร้าง ผู้เป็นประธานอุปถัมภ์ในการก่อสร้าง ชื่อของสถาปนาที่เป็นผู้รับเหมาการก่อสร้าง รวมทั้งจำนวนงบประมาณการก่อสร้าง จากนั้นจึงเป็นการขอเกี่ยวกับวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน สร้างความเพลิดเพลินสนุกสนานแก่ผู้มาร่วมในงานปอยหลวง

วงตั้งโนง เป็นวงดนตรีหลักในงานปอยหลวง ทางวัดใช้แท่งที่เรียกว่า “แท่งโนงัน” หมายถึง การแห่ตลอดทั้งวัน ให้เสียงตั้งโนงดังอยู่ตลอดเวลาที่จัดงานปอยหลวง จากการที่ได้สืบทอดองค์ความรู้สืบต่อกันมา เมื่อถึงงานปอยหลวงจึงได้แห่แสดงความเป็นสัญลักษณ์ของงานปอยหลวง โดยเฉพาะในวันแห่คร้วทาน วงตั้งโนงมีหน้าที่ในการแห่ประกอบการฟ้อนเล็บ เพื่อนำขบวนแห่คร้วทาน และการแห่เพื่อต้อนรับขบวนแห่คร้วทานของหัววัด ในขณะที่วงกลองอื่น ๆ ที่เป็นวงกลองที่เน้นความสนุกสนาน คณะศรัทธาชาวบ้านใช้แห่ประกอบในขบวนแห่ต้นคร้วทาน เพื่อให้ระหว่างการเดินทางขบวนแห่มีความสนุกสนาน วงตั้งโนงประกอบการฟ้อนเล็บ กลองมอชิง กลองสะบัดชัย กลองปู่เจ้ ต่างได้มีโอกาสในการสำแดงตนของภูมิปัญญาในงานปอยหลวงมากกว่าการจัดงานประเพณีอื่นใดในสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน เสียงจากการแห่บรรเลงจากวงกลองดังกล่าว เป็นเสียงของอัตลักษณ์วัฒนธรรมล้านนา เมื่อได้ยินเสียงจากฆ้อง – กลอง แสดงว่ามีงานบุญเกิดขึ้น ดังคำโบราณที่กล่าวว่า “เสียงฆ้องเสียงกลอง เสียงมอชิงคำข้าว เสียงผู้เข้าปิ่นพร” เสียงทั้งสามเป็นเสียงแห่งบุญบารมี เป็นเสียงในอุดมคติที่คณะศรัทธามีความปรารถนาอยากจะได้ยิน ดังที่ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์ (2553: 128) กล่าวว่า

“เสียงดนตรีในอุดมคติของชาวล้านนา เป็นเสียงที่มาจากความทรงจำที่ดีอยู่ในหู และความเชื่อต่อคุณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตัวเอง และเพื่อนร่วมสังคมเคารพนับถือ โดยมีสถาบันทางสังคมเป็นเจ้าของและพื้นที่หลัก เสียงนี้ถูกประทับไว้ในจิตวิญญาณของชาวล้านนาจากอดีตจนถึงปัจจุบันตามวิถีของวัฒนธรรมมูขปาฐะ และในที่สุดก็มีสถานะเป็น สถาบันสำแดงตน (expressive institute) ของสังคมร่วมกับศิลปะแขนงอื่น ๆ”

คุณค่าของงานปอยหลวงในด้านการสำแดงตนของภูมิปัญญาต่าง ๆ ดังกล่าว เป็นสิ่งที่เกิดจากการตั้งสมอยู่ในตัวของคณะศรัทธาชาวบ้าน การได้ทำบุญ ได้มีส่วนร่วมในการถวายปัจจัย สำหรับการก่อสร้างเสนาสนะถาวรวัตถุ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดงาน ได้แสดงความสามารถตามความถนัดด้านศิลปกรรมต่าง ๆ ทั้งสถาปัตยกรรม จิตรกรรม ดนตรี และการฟ้อน ไม่ได้เป็นเพียงแค่การแสดงตามหน้าที่ให้เสร็จสิ้นเท่านั้น แต่แฝงด้วยความปีติอิ่มเอมใจในขณะที่ตนเองได้สำแดงภูมิความรู้ทางภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอด และสั่งสมมา ได้เผยแพร่ผลงานของตนเองในงานปอยหลวง เป็นทั้งการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการถวายเป็นพุทธบูชา ถือเป็น

คุณค่าของงานปอยหลวงต่อวัฒนธรรมในสังคมวัฒนธรรมล้านนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ถึงแม้ว่าปัจจุบันวงกลองพื้นบ้านเหล่านี้จะถูกคู่แข่ง คือ การนำรถกระบะบรรทุกผู้ลำโพงขนาดใหญ่ เปิดเพลงเสียงดังเข้าร่วมในการแห่เดินครัวทาน ที่ชาวบ้านเรียกว่า “รถเชค” แต่คุณค่า และสัญลักษณ์ของงานปอยหลวงที่แท้จริงก็ยังคงอยู่ที่เสียงฆ้อง เสียงกลอง และเสียงของ “ตั้งโนง” ที่เป็นเสียงแห่งจิตวิญญาณคนล้านนา เป็นคุณค่าแท้ในงานปอยหลวง มากกว่าคุณค่าเทียมจากรถเชค อย่างแน่นอน

5. คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม งานปอยหลวงมีคุณค่าในการปลูกฝังคุณธรรมที่ดีต่อกลุ่มเยาวชนซึ่งจะเป็นอนาคตของสังคม จากบทบาทการจัดเทศกาลสังคมของงานปอยหลวง ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของสถาบันหลักในสังคม คือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และ สถาบันการศึกษา ซึ่งมีหน้าที่หลักในการพัฒนาและถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดีสู่ลูกหลาน เมื่อกลุ่มเยาวชนได้รับการอบรมสั่งสอนให้ประพฤติปฏิบัติตามทำนองคลองธรรม จากการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ รวมทั้งพ่อครูแม่ครูผู้ทรงภูมิปัญญา

ระหว่างการเรียนรู้ และการถ่ายทอดภูมิปัญญา กลุ่มเยาวชนได้ฝึกการปฏิบัติตัวเมื่ออยู่ในสังคมคนหมู่มาก การพัฒนาบุคลิกภาพ รวมทั้งเรื่องเกี่ยวกับคำนิยม ประเพณี และวัฒนธรรม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่หล่อหลอมให้กลุ่มเยาวชน เป็นคนดี มีกิริยามารยาทเรียบร้อยไม่ประพฤติตัวนอกฏนอกทาง เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถในด้านภูมิปัญญา ท้องถิ่นของตนเอง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างรู้เท่าทัน เนื่องจากการได้รับการอบรมสั่งสอนมาเป็นอย่างดี เป็นผลจากการได้รับการอบรมสั่งสอนในระหว่างการเรียนรู้ศึกษาภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดง และการแสดงในงานปอยหลวงทำให้กลุ่มเยาวชนเหล่านี้เกิดคุณธรรม ด้านต่างๆ เช่น ความกตัญญู ความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความมีจิตสำนึกรักท้องถิ่น และการบำเพ็ญตน จิตสาธารณะ ดังมีรายละเอียด ดังนี้

คุณค่าของงานปอยหลวงในด้านการปลูกฝังคุณธรรมในเรื่องของความกตัญญูทวดเวที่ ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “ภูมิเว สัปปริสานัง กตัญญูกตเวทิตา แปลว่า ความกตัญญูทวดเวที่เป็นรากฐานของการเป็นคนดี” (ว.วชิรเมธี, 2555: 98) ในงานปอยหลวงมีพิธีกรรมที่ส่งเสริมให้ญาติพี่น้องได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพชน ดังกล่าวมาแล้ว แต่คุณค่าที่ได้จากคุณธรรมข้อนี้ เช่น ในระหว่างการประกอบพิธีในการอุทิศถวายทานแด่บรรพชนนั้น สมาชิกของครอบครัวทุกคนได้มาร่วมระลึกนึกถึงญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้น เมื่อรุ่นลูกรุ่นหลานที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมในพิธีก็สามารถสังเกตเห็นกระบวนการของการแสดงความกตัญญูของพ่อแม่ต่อบรรพชน จึงเป็นวิธีการหนึ่งในการปลูกฝังคุณธรรมในด้านความกตัญญูโดยใช้การปฏิบัติเป็นตัวอย่างโดยไม่ต้อง

บอกกล่าว เป็นวิธีในการสั่งสอนลูกหลาน ทำให้ลูกหลานได้บันทึก และซึมซับถึงสำนึกในความกตัญญูเพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิต และการปฏิบัติตนในอนาคต

คุณค่าของงานปอยหลวงในด้านการปลูกฝังคุณธรรมอีกประการหนึ่ง คือ คุณธรรมด้านความเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ เป็นคุณธรรมที่ทำให้ผู้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เนื่องจากปัจจุบันสังคมมีปัญหาในการให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ปัญหาครอบครัวส่วนใหญ่เกิดจากสมาชิกในครอบครัวขาดการให้ความเคารพต่อกัน ด้วยกระแสสมัยใหม่จากสื่อต่าง ๆ ทำให้กลุ่มเยาวชนเกิดความก้าวร้าวมากขึ้น สร้างปัญหาให้กับสังคมมากขึ้น แต่สำหรับกลุ่มเยาวชนนักดนตรีและช่างฟ้อนนั้นได้มีโอกาสได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา และได้สำแดงภูมิปัญญาอยู่เสมอ การได้อยู่กับกลุ่มเพื่อนในวัยเดียวกันที่มีความชอบในสิ่งเดียวกัน รวมทั้งการได้อยู่ในการดูแลของพ่อครูแม่ครู ทั้งในขณะการถ่ายทอดภูมิปัญญา และการไปแสดงตามงานต่าง ๆ ทำให้ได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระสงฆ์ผู้ดูแล รวมทั้งพ่อครูแม่ครูที่เน้นในเรื่องของการแสดงความเคารพทั้งก่อนการแสดง และหลังการแสดง รวมทั้งการแสดงความเคารพต่อผู้อาวุโส การได้ปฏิบัติคุณธรรมในการแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ทั้งในระหว่างการศึกษา และระหว่างการแสดง ย่อมเป็นการปลูกฝังคุณธรรมในการแสดงความเคารพต่อผู้ใหญ่ และผู้มีพระคุณให้กับกลุ่มเยาวชน รวมทั้งการมีจิตสาธารณะต่อสังคม เป็นคุณค่าของงานปอยหลวงที่เกิดจากกระบวนการจัดเกลาสังคมของสถาบันสังคม ทำให้กลุ่มเยาวชนเป็นคนดี เป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไปในอนาคต

คุณค่าของงานปอยหลวงในด้านการปลูกฝังคุณธรรมอีกประการหนึ่ง คือ ความมีจิตสำนึกรักท้องถิ่น และการบำเพ็ญตนจิตสาธารณะ คุณธรรมด้านนี้มักเกิดกับกลุ่มเยาวชนที่ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในงานปอยหลวง การได้สำแดงตนทางภูมิปัญญาได้สร้างความมั่นใจ และสร้างความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของงานที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของชุมชน รวมทั้งการมีโอกาสเป็นตัวแทนของชุมชนห้วยวัดไปแสดงในงานปอยหลวงวัดอื่น ๆ ในเขตพื้นที่ เมื่อกลุ่มเยาวชนนักดนตรี และช่างฟ้อน มีโอกาสในการสำแดงตนทางภูมิปัญญาอยู่เสมอ ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนต่อภูมิปัญญานั้น ก่อให้เกิดจิตสำนึกรักท้องถิ่นจากการซึมซับภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น การได้ไปร่วมงานปอยหลวงอยู่เนื่อง ๆ แสดงถึงการมีความคิดที่มีจิตสาธารณะ มีความพร้อม และเต็มใจที่จะเป็นตัวแทนของชุมชน ซึ่งรางวัลตอบแทนที่ได้คือความภาคภูมิใจในตนเอง คุณธรรมด้านนี้จึงเกิดจากการที่กลุ่มเยาวชนได้รับการอบรมสั่งสอนจากกระบวนการจัดเกลาสังคม ทั้งจากพ่อครู แม่ครู รวมทั้งการเรียนรู้ด้วยตนเองของกลุ่มเยาวชนในขณะฝึกซ้อม ระหว่างการแสดง และการปรับตัวเมื่ออยู่ร่วมกับบุคคลในสังคม

การศึกษาบทบาทและคุณค่าของงานปอยหลวงต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน สรุปได้ดังนี้

งานปอยหลวงมีบทบาทต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูนด้านต่าง ๆ คือ ด้านการทำนุบำรุงพุทธศาสนา สังคมวัฒนธรรมเชียงใหม่ และลำพูน นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ดังนั้น การดำรงชีวิตในวิถีชีวิตต่างเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับวัดในชุมชนของตนเอง การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาทางหนึ่ง และเป็นหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี ตั้งแต่การร่วมถวายปัจจัยสำหรับการก่อสร้าง ตลอดจนการเข้าร่วมในพิธีถวายทานเสนาสนะซึ่งเป็นการเฉลิมฉลองความสำเร็จงานปอยหลวง จึงเป็นสื่อกลางในการทำหน้าที่ให้สมาชิกในสังคมได้ปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณี และมีโอกาสเข้าร่วมในศาสนพิธี เป็นสิ่งที่โน้มน้าวใจคณะศรัทธาให้เกิดความศรัทธา และมีแนวคิดในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาต่อไป

บทบาทด้านความเชื่อ เป็นบทบาทที่คณะศรัทธาได้แสดงออกถึงความเชื่อในงานปอยหลวง ซึ่งประกอบด้วยความเชื่อความศรัทธาต่อพระรัตนตรัย ความปรารถนาอยากจะได้พระนิพพาน ความเชื่อในภพหน้า ความปรารถนาที่จะมีอายุยืนยาว และการมีความสุขในชีวิต การทำบุญถวายทานในงานปอยหลวงแสดงออกถึงความเคารพต่อพระรัตนตรัย ตั้งแต่การจุดธูปเทียน การใส่ขันแก้วทั้งสาม นอกจากนี้ยังมีการแสดงออกถึงความเชื่อในอานิสงส์ต่าง ๆ

บทบาทด้านการสืบทอดภูมิปัญญา งานปอยหลวงมีการแสดงถึงภูมิปัญญาหลายส่วน ทั้งภูมิปัญญาการทำตุ้ญ เครื่องสักการบูชา และภูมิปัญญาด้านศิลปะการแสดง งานปอยหลวงจึงมีบทบาทที่ทำให้มีการสืบทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ มาถวายทาน หรือแสดงในระหว่างการจัดงานปอยหลวง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่เป็นผู้ที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญามาจากพ่อแม่ครู และได้ถ่ายทอดทางภูมิปัญญาในงานปอยหลวง

บทบาทด้านการสร้างความสามัคคีของชุมชน ซึ่งชุมชนมีโครงสร้างความสัมพันธ์ของ “วัด บ้าน โรงเรียน” ด้วย “วัด” เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีความสำคัญกับโครงสร้างของชุมชน คณะศรัทธาต่างมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับวัด การจัดงานปอยหลวงเป็นงานใหญ่ ดังนั้น สมาชิกของชุมชนทั้งหมดต้องมีส่วนร่วมในการจัดงาน “บ้าน” มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนของการจัดเตรียมงานที่เป็นส่วนของฆราวาสทั้งหมด “วัด” มีหน้าที่ในการจัดเตรียมในเรื่องของศาสนพิธี และ “โรงเรียน” มีหน้าที่สนับสนุนประสานงานในการจัดงาน รวมทั้งการถ่ายทอดภูมิปัญญาการฟ้อน และดนตรีพื้นบ้าน ดังนั้น งานปอยหลวงจึงเป็นสื่อกลางในการสร้างความสามัคคีของชุมชน ทำให้การจัดงานปอยหลวงสำเร็จลุล่วงตามความประสงค์

บทบาทด้านความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่าย งานปอยหลวงเป็นงานเฉลิมฉลองครั้งยิ่งใหญ่ของชุมชน ระหว่างการจัดงานคณะศรัทธาได้เชิญชวนญาติพี่น้องมาร่วมทำบุญด้วยกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชีวิต งานปอยหลวงจึงเป็นการรวมญาติพี่น้องทุกกลุ่มสายตระกูลได้มาสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัว และกลุ่มเครือข่ายให้มีความผูกพันที่แน่นแฟ้นมากขึ้น เป็นการสร้างสายใยสายสัมพันธ์ระหว่างกันโดยมีงานปอยหลวงเป็นสื่อกลาง

บทบาทด้านความกตัญญูต่อบรรพชน การทำบุญในงานปอยหลวงมี 2 ลักษณะ คือ การทำบุญเพื่อถวายทานไว้ถวายหน้า และการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลแด่บรรพชน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความระลึกนึกถึง และความกตัญญูต่อบรรพชนที่ล่วงลับไป การทำบุญอุทิศส่วนกุศลแด่บรรพชนสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ คือ การทานตุง การทำบุญทักษิณานุประทาน การถวายต้นกล้วยที่เปื้อนบ้านเล็กจำลอง และการรับเป็นเจ้าภาพบางส่วนของเสนาสนะ เช่น แท่นแก้ว บานประตู่ บันไดนาค ฯลฯ

บทบาทด้านความสัมพันธ์ของ “หัววัด” ในงานปอยหลวงมีกลุ่มหัววัดที่ได้พึ่งพาอาศัยเกื้อกูลต่างตอบแทนซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ความสัมพันธ์ของหัววัดเริ่มต้นจากวัดในหมวดอุโบสถ ความสัมพันธ์ของเครือข่ายจากการเกี่ยวดองแต่งงาน และความสัมพันธ์ของเจ้าอาวาส งานปอยหลวงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ของหัววัดมากกว่างานประเพณีอื่น ๆ ในสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน โดยวัดมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน และสังคมท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของหัววัดจึงเป็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางวัฒนธรรมของกลุ่มวัดที่ยึดโยงสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน ให้มีพลังและมีเอกภาพในการธำรงพระพุทธศาสนา และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

บทบาทด้านการจัดเทศกาลสงคม จากการสร้างความสัมพันธ์ของครอบครัวและเครือข่าย ซึ่งมีทุกกลุ่มวัยมาร่วมในงาน ด้วยความที่งานปอยหลวงมีขั้นตอนพิธีการ และรายละเอียดมาก ดังนั้นผู้สูงอายุจึงมีหน้าที่ในการสั่งสอนแนะนำ และการปฏิบัติเป็นตัวอย่างให้แก่ลูกหลาน รวมทั้งระหว่างญาติผู้ใหญ่ก็ได้สั่งสอนแนะนำในเรื่องของมารยาทสังคมต่าง ๆ แก่ลูกหลาน เพื่อให้ลูกหลานได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต กระบวนการจัดเทศกาลสงคมที่ชัดเจนอีกประการหนึ่ง คือ ระหว่างการเรียนรู้ และการสืบทอดภูมิปัญญา พ่อครูแม่ครูต่างมีหน้าที่ทั้งการสอน และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ให้กลุ่มนักเรียนสามารถปฏิบัติตนอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างมีความสุข

งานปอยหลวงมีคุณค่าต่อสังคมวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ และลำพูนด้านต่าง ๆ คือ คุณค่าต่อคณะศรัทธาชาวบ้านด้านจิตใจ เป็นคุณค่าที่เกิดขึ้นภายใน สิ่งทีคณะศรัทธาได้รับ คือ ความสุข ทั้งจากการได้ร่วมในพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ และการถวายทานเสนาสนะแด่พระพุทธศาสนา

ศาสนาพิธีต่าง ๆ ทำให้คณะศรัทธาชาวบ้านมีความสุข เป็นความสุขที่ได้จากการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีที่ได้ร่วมกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และการถวายทานเสนาสนะไว้กับพระพุทธศาสนา

คุณค่าด้านสุนทรียะ การได้ร่วมในงานปอยหลวงทำให้คณะศรัทธาเกิดสุนทรีย์ จากการฟังทำนองการสวด การเทศน์ที่ไพเราะ การกล่าวคำโอกาสเวียนทาน การกล่าวคำโอกาสถวายข้าวมธุปายาส ซึ่งทั้งท่วงทำนองที่มีความไพเราะแล้วยังมีเนื้อหาที่มีความงามทางภาษา รวมทั้งความสุนทรีย์ที่เกิดจากประสาทสัมผัส ทั้งจากการได้ชมสถาปัตยกรรมล้านนา และภาพจิตรกรรมฝาผนังที่งดงาม รวมทั้งดนตรีพื้นบ้าน และการฟ้อนที่อ่อนช้อยงดงาม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้คณะศรัทธาเกิดความซาบซึ้ง เกิดสุนทรีย์ขึ้นในใจ เป็นความสุขจากภายในใจของคณะศรัทธา

คุณค่าด้านความเข้มแข็งของชุมชน คือ การนำพลังความสามัคคีจากการจัดงานปอยหลวงมาต่อยอดในการพัฒนาชุมชนในด้านอื่น ๆ รวมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ภายในครอบครัวทำให้ครอบครัวมีความสุข เป็นการจรรโลงให้สถาบันครอบครัวมีความเข้มแข็งทำให้สังคมวัฒนธรรมของชุมชนมีความเข้มแข็งตามไปด้วย และคุณค่าของงานปอยหลวงจากความสัมพันธ์ของเครือข่ายหัววัดเกิดจากการได้พบปะกันของเจ้าอาวาส ซึ่งได้ขอคำแนะนำการปฏิบัติในพิธีกรรมจากพระสงฆ์ผู้ทรงภูมิปัญญา รวมทั้งการแนะนำโครงการพัฒนาเกี่ยวกับชุมชนที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อนำมาปรับใช้กับวัดของตนเอง

คุณค่าด้านการสำแดงตนของภูมิปัญญา งานปอยหลวงเป็นการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่ ดังนั้นจึงมีพื้นที่สำหรับกลุ่มนักดนตรี ช่างฟ้อน ช่างขอ ฯลฯ ได้มีโอกาสในการสำแดงผลของการได้รับสืบทอดภูมิปัญญาจากพ่อครูแม่ครู ซึ่งการแสดงนั้นเป็นการแสดงถึงสัญลักษณ์ของงานปอยหลวงซึ่งไม่ใช่เป็นเพียงแค่การปฏิบัติตามหน้าที่เท่านั้น แต่หากแฝงไปด้วยมิติของความปิติอิ่มเอมใจ และความภาคภูมิใจในความสามารถของคนอีกด้วย

คุณค่าด้านการปลูกฝังคุณธรรม งานปอยหลวงมีความสำคัญในการสืบทอดภูมิปัญญา ซึ่งในกระบวนการถ่ายทอดนั้นกลุ่มเยาวชนต้องมาเรียนรู้กับพ่อครูแม่ครู ทั้งจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญา และการอบรมสั่งสอนในเรื่องของกิริยามารยาท ความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม รวมทั้งการพัฒนานุคลิกภาพ ถิ่นนิยม ประเพณี และวัฒนธรรม สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นการหล่อหลอมให้กลุ่มเยาวชนได้เจริญเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ มีความรู้ความสามารถทางด้านภูมิปัญญา และเป็นคนดีในสังคม คุณค่าด้านคุณธรรมจากงานปอยหลวงอีกประการหนึ่ง คือ ความกตัญญู งานปอยหลวงมีพิธีกรรม และการถวายทานเพื่ออุทิศส่วนกุศลแด่บรรพชน การแสดงความกตัญญูของพ่อแม่ต่อบรรพชน เป็นวิธีการอบรมสั่งสอนลูกหลานได้ซึมซับถึงสำนึกถึงคุณค่าของความกตัญญู สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในอนาคตต่อไป